

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Toimintamalli perheiden läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodissa

Rissanen, Minna

2014 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Toimintamalli perheiden läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodissa

Minna Rissanen
Terveysten edistämisen
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2014

Laurea- ammattikorkeakoulu
 Laurea Otaniemi
 Terveysten edistämisen koulutusohjelma
 Johtaminen perhe- ja perhehoitotyössä

Tiivistelmä

Minna Rissanen

Toimintamalli perheiden läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodissa

Vuosi 2014

Sivumäärä 55

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleen lastensuojelulain myötä lapsen sukulaisten ja muiden läheisten rooli lapsen tukemisessa on vahvistunut. Tämän vuoksi lastensuojelun asiakkuudessa olevien perheiden läheisverkostojen selvittäminen on tärkeää.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada Viertolan vastaanottokodin käyttöön toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen. Strukturoidun toimintamallin käyttö selkeyttää ja yhdenmukaistaa läheisverkostojen selvittämistä ja näin asiakasperheiden läheisverkostot tulee tietoon entistä paremmin. Tarkoituksena on tätä kautta saada läheisverkostot mukaan tukemaan perheitä ja näin lisätä perheiden hyvinvointia. Selkeä ja yhdenmukainen toimintamalli hyödyttää sekä työntekijöitä että asiakasperheitä.

Opinnäytetyön ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin, millä tavalla asiakasperheiden läheisverkostot tulisi kartoittaa ja luotiin toimintamalli. Tämän jälkeen toimintamalli otettiin käyttöön Viertolan vastaanottokodissa. Tarkoitus oli testata mallin toimivuutta käytännössä sekä juurruttaa mallin käyttö osaksi Viertolan vastaanottokodissa tehtävää lastensuojelun arviointi- ja selvittelytyötä.

Opinnäytetyö toteutettiin toimintatutkimuksena. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin havainnointia ja haastattelua. Havainnoinnin ja haastattelujen tarkoituksena oli saada tietoa toimintamallin toimivuudesta ja käyttäjäkokemuksista.

Toimintamalli asiakkaiden läheisverkostojen selvittämiseen osoittautui toimivaksi. Mallia käytettäessä asiakkaiden läheisverkostot tuli selvitettyä aikaisempaa paremmin ja läheisverkostoon kuuluvia tavattiin entistä enemmän. Toimintamallin käytössä saatiin tehtyä konkreettisia suunnitelmia siitä, millä tavalla läheisverkostot voivat tukea perhettä.

Läheisverkostoja kartoitettaessa on tärkeää luoda asiakkaisiin toimiva ja vuorovaikutuksellinen suhde. Opinnäytetyössä tuli esille läheisverkostojen niukkuus lastensuojelun asiakasperheissä. Läheisverkostoja selvitettyä tuli vielä aiempaa enemmän miettiä perheiden kanssa sitä, kuka voisi olla perheen tukena ja millä tavalla.

Asiasanat: lastensuojelu (ysa), perhetyö (ysa), verkostotyö (ysa), läheisverkostot

Laurea University of Applied Sciences
 Laurea Otaniemi
 Master of Health Care, Health promotion
 Leadership in Family Work and Family Nursing

Abstract

Minna Rissanen

The operational model for determining the social networks of families in Viertola Reception Home

Year 2014

Number of pages 55

In accordance with the new Child Welfare Act that came into force at the beginning of 2008, the role of the child's relatives and other people close to the child has been strengthened. Therefore it is essential that the social networks of the child welfare customer families be closely mapped.

The aim of this thesis was to establish an operational model for the Viertola Reception Home to determine the social networks. Using a structured operational model clarifies and unifies the process of determining the social networks and leads to a situation where the child welfare customer families' social networks are mapped better than they were before. The target is to also involve the social networks to support the families and this way increase the well-being of the families. A clear and unified operational model serves both the workers as well as the customers of child welfare.

In the first stage of the thesis, it was necessary to clarify how the social networks of the families should be mapped and to create an operational model based on this. When the operational model to determine families' social networks had been set up, it was implemented in Viertola Reception Home. The aim was to test the operability of the model in actual day-to-day work and to embed the model as a part of the child welfare evaluation and examination work done in Viertola Reception Home. The thesis was implemented as an activity analysis. The methods of data collection were observation and interviews. The goal of the observation and interviews was to gather information of the functionality of the operational model and user experience.

The operational model to determine the social networks of the customers was found to be functional. Using the operational model the social networks became clearer than before and there were more meetings with the members of families' social network than earlier. When using the operational model, it was possible to create concrete plans on how the social network could support the family.

When determining the social network, it is important to create a functional and communicational relationship with the customers. In the thesis it became clear that there is a scarcity of social networks of child welfare customer families. Therefore, when mapping the social network with the families, the child welfare workers should encourage the families to think about the people that could operate as a support person(s) of the family and the ways they could do this, more than they have done before.

Keywords: Child welfare, family work, network work, social networks

Sisällys

1 Johdanto.....	7
2 Perheet lastensuojelussa.....	8
2.1 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu.....	8
2.2 Perheiden osallisuus lastensuojelussa.....	11
3 Verkostotyö.....	12
3.1 Verkostotyön merkitys.....	12
3.2 Verkostotyön menetelmät läheisverkoston kartoituksessa.....	13
3.3 Läheisneuvonpito.....	14
3.4 Ennakointidialogit.....	15
4 Läheisverkostot.....	16
4.1 Perheen läheisverkostot.....	16
4.2 Lastensuojelulain veloitteet läheisverkoston kartoittamiseen.....	16
4.3 Läheisverkostojen merkitys lapselle.....	18
4.4 Läheisverkoston kartoittaminen.....	19
5 Viertolan vastaanottokoti.....	19
6 Opinnäytetyön tavoitteet, tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	20
7 Opinnäytetyön lähestymistapa.....	22
7.1 Kriittinen paradigma.....	22
7.2 Toimintatutkimus.....	23
8 Aineiston hankinta.....	25
8.1 Aineiston hankinta toimintatutkimuksessa.....	25
8.2 Havainnointi.....	25
8.3 Toiminnan aikana tuetettu muu kirjallinen materiaali.....	26
8.4 Haastattelut.....	27
9 Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen.....	29
9.1 Toimintamallin luominen.....	29
9.2 Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodissa.....	30
10 Aineiston analyysi.....	32
11 Tutkimustulokset.....	34
11.1 Toimintamallin toimivuus asiakkaiden kannalta.....	34
11.2 Toimintamallin toimivuus työntekijöiden kannalta.....	35
11.3 Toimivat käytännöt läheisverkostojen selvittäessä.....	36

11.4 Läheisverkostojen niukkuus.....	38
11.5 Muutoksia toimintamalliin.....	38
11.6 Dokumenttien kertomaa.....	40
12 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	41
13 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	44
14 Opinnäytetyön kehittämisehdotukset.....	46
Lähteet.....	48
Kuviot.....	52
Liitteet.....	53
Liite 1: Läheisverkosto selvitys-lomake.....	53
Liite 2: Haastattelurunko asiakkaiden haastatteluun.....	54
Liite 3: Kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta.....	55

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö on toimintatutkimus, jossa tarkoituksena on luoda ja tuoda käytäntöön toimintamalli asiakasperheiden läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodissa. Toimintamalli tarkoittaa tässä yhteydessä yhtenäisen käytännön ja selkeän menetelmän luomista läheisverkostojen kartoittamiseen. Toimintamalli on luotu yhdessä Viertolan vastaanottokodin Puntari-työryhmän työntekijöiden kanssa. Toimintamallin pohjana on käytetty aiheesta aiemmin saatua tutkimustietoa ja työntekijöiden käytännön kokemuksen tuomaa tietoa. Toimintamalli luotiin ideariihi-työskentelyllä Puntari-työryhmän työntekijöiden yhteistyönä syksyllä 2011.

Viertolan vastaanottokodin Puntari-työryhmä testasi toimintamallia käytännössä marraskuusta 2011 marraskuuhun 2012 saakka, siten että kaikille tänä aikana Puntari-työryhmän asiakkuudessa oleville perheille tehtiin läheisverkoston kartoitus luodun toimintamallin mukaisesti. Opinnäytetyön tekijä ja työryhmä havainnoivat toimintamallin käyttöä. Marraskuussa 2012 haastateltiin Puntari-työryhmän työntekijöitä ja asiakkaita ja näin kerättiin tietoa toimintamallin toimivuudesta ja käyttäjäkokemuksista.

Testaamalla toimintamallia käytännössä oli tarkoitus saada tietoa mallin toimivuudesta sekä työntekijöiden että asiakkaiden näkökulmasta. Samalla oli tarkoitus tuoda toimintamallin käyttö osaksi jokaista Viertolan vastaanottokodin Puntari-työryhmässä tehtyä selvittelyä ja jalkauttaa toimintamalli osaksi Viertolan vastaanottokodin jokapäiväistä työtä.

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleen lastensuojelulain myötä lapsen sukulaisten ja muiden läheisten rooli lapsen tukemisessa on vahvistunut. Tämän vuoksi lastensuojelun asiakkuudessa olevien perheiden läheisverkostojen selvittäminen on tärkeää. Syksyllä 2014 mediassa on ollut esillä lastensuojelun työntekijöiden suuret asiakasmäärät ja vähäiset resurssit (Helsingin sanomat, 2014). Toimintamalli tuo työhön suunnitelmallisuutta ja sitä kautta lisää tehdyn työn laatua.

2 Perheet lastensuojelussa

2.1 Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Vanhempien velvollisuus on vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Vastuu lapsen hyvinvoinnista on aina ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Vanhemmilla on oikeus yksin määrätä siitä, miten lapsen kasvatusta ja huolenpitoa järjestetään. Lastensuojelulaissa korostetaan, että yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia tässä tehtävässä ja tarjottava perheelle tarpeellista apua riittävän ajoissa. Perhe on myös tarvittaessa ohjattava lastensuojelun piiriin. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Silloin kun viranomaisen täytyy puuttua perheen yksityisyyteen toteuttaessaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, on viranomaisen päätöksiä tehdessään otettava huomioon riittävällä tavalla vanhempien ensisijainen velvollisuus ja myös oikeus tehdä päätöksiä lapsensa hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Viranomaisen on siis pyrittävä kaikilla mahdollisilla tavoilla edesauttamaan sitä, että vanhemmat voivat toteuttaa kasvatustehtävänsä myös silloin kun järjestetään lastensuojelulaissa määriteltäviä palveluja. Viranomaisten täytyy myös oma-aloitteisesti tarjota perheelle apua. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Jos vanhemmat eivät jostain syystä kykene huolehtimaan kasvatustehtävästään, viranomaisen velvollisuus on puuttua tilanteeseen. Aina on kuitenkin noudatettava niin sanotun lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta: eli on valittava se toimenpide, jolla vähiten puututaan perheen ja lapsen itsemääräämisoikeuteen. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina (kuviot 1). Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on lastensuojelutarpeen selvitys, erilaiset lastensuojelun avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, lapsen huostaanotto ja sen jälkeinen lapsen hoito sijaishuollossa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa huolellisella lapsen tilanteen kartoittamisella, jotta itse työskentelyllä voidaan vastata paremmin lapsen suojelun ja tuen tarpeisiin. Tä-

tä kartoittamista kutsutaan lastensuojelu tarpeen selvittämiseksi. Lastensuojelun tarpeen selvittäminen parantaa erityisesti lastensuojelun avohuollon työskentelyn vaikuttavuutta ja suunnitelmallisuutta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Lastensuojelutarpeen selvityksessä arvioidaan lapsen suojelun ja tuen tarvetta suhteessa vanhempien mahdollisuuksiin vastata niihin. Selvitys tehdään aina siinä laajuudessa kuin tilanne vaatii. Selvityksen teosta vastaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. (Lastensuojelulaki 27 §.)

Lastensuojelutyössä tulee olla käytössä monipuolinen valikoima erilaisia tukitoimia, jotta kullekin lapselle ja perheelle voidaan räätälöidä tarkoituksenmukainen tukitoimien kokonaisuus. Näitä tukimuotoja kutsutaan avohuollon tukitoimiksi. Lastensuojelun tukitoimia voivat olla esimerkiksi perhetyö, tukihenkilötoiminta ja erilaiset lapselle tai vanhemmille suunnatut ryhmät. Lapsi voidaan myös sijoittaa lastensuojelulaitokseen avohuollonsijoituksena. Tällöin kyse on avohuollon tukitoimesta, johon sekä huoltaja että lapsi ovat itse suostuneet. Lapsen ja perheen tilanteeseen sopivia tukimuotoja tulee järjestää lapsen tarpeita vastaavasti ja lapsen yksilökohtainen tilanne huomioiden. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen ja sijaishuollon tarpeessa (Lastensuojelulaki 38 §). Kiireellinen sijoitus on aina erittäin vakava puuttuminen ihmisten elämään ja yksityisyyteen, joten sen on aina oltava viimesijainen toimenpide. Kiireellinen sijoitus tehdään vasta silloin, kun ei ole olemassa muita mahdollisuuksia turvata lapsen tilanne. Kiireellisen sijoituksen tarve voi syntyä esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa kodin olosuhteet tai puutteet lapsen huolenpidossa välittömästi vaarantavat lapsen terveyttä tai kehitystä tai tilanteessa, jossa lapsen huoltajat ovat väliaikaisesti kykenemättömiä hoitamaan lastaan. Lapsi voi myös itse omalla käytöksellään aiheuttaa sellaisen tilanteen, jossa kiireellisen sijoitus on tarpeen. Tällaisia tilanteita ovat sellaiset tilanteet, joissa lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti, esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksia. Edellytyksiä kiireelliselle sijoitukselle ei ole, mikäli lapsen sijoitus on mahdollista järjestää avohuollon sijoituksena. Jos yli 12-vuotias lapsi ja lapsen huoltajat antavat suostumuksensa ja arvioidaan, että se on lapsen edun mukaista, lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena sijoitus lastenkotiin, kriisiperheeseen tai lapselle läheisen henkilön luokse. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Jos lapsen huolenpidossa on puutteita tai lapsen muut kasvuolosuhteen muutoin uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyden ja kehityksen, lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto. Näin on toimittava myös sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi vakavasti vaarantaa omaa kasvuaan ja kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen tai muunlaisella näihin rinnastettavalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain silloin, kun on todettu, että avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisia tai mahdollisia tai jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 40 §.)

Huostaanotto on lastensuojelutyön viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se on toimenpide, jossa puututaan voimakkaasti lapsen perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin sekä toisaalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaan perheelämän suojaan. Huostaanottotilanteissa asiasta neuvotellaan tiiviisti lapsen, hänen vanhempiansa ja huoltajiensa kanssa. Kuten kaikessa lastensuojelutyössä, myös huostaanottovaiheessa on pyrittävä hyvään yhteistyöhön perheen kanssa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan toteuttaa sekä perhehoitona, että laitoshoitona. Silloin kun lapsen sijaishuolto järjestetään perhehoitona, lapsi sijoitetaan asumaan perheeseen, perhe voi olla lapsen läheisverkostoon kuuluva perhe tai perhe, joka koulutuksen jälkeen ottaa vastaan sijoitettuja lapsia ja toimii lapsen sijaisperheenä. Kun lapsen sijaishuolto järjestetään laitoshoitona, lapsi asuu lastensuojelulaitoksessa. Huostaan otettu lapsi voidaan poikkeuksellisesti ja enintään kuuden kuukauden ajaksi sijoittaa myös vanhempiensa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi. Sijaishuollon tarkoitus on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisen tarpeiden mukaan. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

LAPSI- PERHEKOHTAINEN LASTENSUOJELU:

- lastensuojelutarpeen selvitys
- avohuollon tukitoimet
- lapsen kiireellinen sijoitus
- huostaanotto
- sijaishuolto

Kuvio 1: Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

2.2 Perheiden osallisuus lastensuojelussa

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliito on antanut tänä vuonna ensimmäisen lastensuojelun laatusuosituksen, laatusuositus julkistettiin toukokuussa 2014. Laatusuositus korostaa lastensuojelun eettisyyttä sekä lasten ja vanhempien osallisuutta. Sekä lapsen että vanhempien on voitava luottaa siihen, että he tulevat kuuliksi omana itsenään ja että he pääsevät tuomaan näkemyksensä käsiteltävään asiaan. Lapsille ja vanhemmille on kerrottava ymmärrettävästi, kuka heidän asiaansa hoitaa ja millaista tukea heidän on mahdollista saada. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Laatusuosituksessa painotetaan myös eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Lapsen tarpeet on arvioitava ammattilaisten ja perheen yhteistyönä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on koordinoida lastensuojeluasiaan liittyvää viranomaisyhteistyötä ja huolehtia siitä, että viranomaiset tietävät yhteistyön tarkoituksen ja tavoitteet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Perheiden osallisuuteen on kiinnitetty huomiota myös Sosiaali- ja terveysministeriön Toimiva lastensuojelu toteuttamissuunnitelmassa vuosille 2014-2019. Toimenpiteenä on kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen, jota kautta pyritään vahvistamaan lasten ja vanhempien osallisuutta sekä asiakkaiden asiantuntijuuden arvostamista.

Vuosina 2014-2015 on tarkoitus ottaa käyttöön palvelusuunnitelma lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhemmille. Palvelusuunnitelman käyttöönotto lisää vanhempien kuntoutuksen kautta mahdollisuuksia perheiden uudelleen yhdistämiseen sekä parantaa vanhempien mahdollisuuksia olla mukana lapsen asioissa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014.)

Oma käsitykseni pitkään lastensuojelussa työskennellyäni on, että vaikka perheiden osallisuuden tärkeys on vahvasti huomioitu lastensuojelun lainsäädännössä, toteuttamissuunnitelmissa ja laatusuosituksissa, lastensuojelua kuitenkin usein arvostellaan juuri siitä, että lapsen vanhempia ja muita läheisiä ei riittävässä määrin oteta huomioon. Olen huomannut vallalla olevan käsityksiä, että etenkin huostaanoton jälkeen lapsen vanhemmat ja muut lapselle läheiset henkilöt jätetään sivuun tai jopa kokonaan huomioimatta eikä heidän osallisuuttaan lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen riittävästi arvosteta tai tueta.

On arvosteltu sitä, että lastensuojelu rakentaa keinotekoisen perhekäsitteen, jossa yhteiskunnan palkkaamista toimijoista rakennetaan lapselle perheen korvike, joka kestää vain lapsuusajan. On arvosteltu myös sitä, että lastensuojelun työntekijät eivät riittävästi ota huomioon esimerkiksi isovanhempien mahdollisuuksia toimia sijaisvanhempina. Lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa tulisi tukea ja edistää huostaanoton jälkeenkin lastensuojelulain 54§ tarkoitetulla tavalla. (Ikonen 2013, 59.)

Pitkään oli vallassa käsitys, että huostaan otetulla lapsella voi olla vain yksi perhe. Kun lapsen omat vanhemmat oli todettu kasvatuskyvyttömiksi, lapsi sijoitettiin laitokseen tai sijaiskotiin. Ammatillisten aikuissuhteiden katsottiin korvaavan biologiset vanhemmat. Viime vuosina lastensuojelun alueella on kuitenkin tapahtunut ideologinen muutos, jonka seurauksena huostassa olevan lapsen suhteiden säilyttäminen vanhempiin on alettu nähdä tärkeäksi. (Forsberg 1998, 11.)

3 Verkostotyö

3.1 Verkostotyön merkitys

Suomessa on tehty verkostotyötä jo pitkään, 1980-luvun lopulta lähtien jopa nimellä ”verkostotyö”. Verkostoihin liittyvää työtä ei oikeastaan voi olla tekemättä. Ih-

misillä on sosiaaliset suhteensa, vaikka heitä lähestyttäisiin erillisinä yksilöinä ja ammattilaisten työ liittyy joko välillisesti tai välittömästi siihen, mitä muissa osissa työntekijäverkostoa tehdään. Suomessa on mahdotonta kohdata ihmisiä, jotka eivät olisi jossain vaiheessa elämäänsä olleet kosketuksista palvelujärjestelmiin. Niin ikään on mahdotonta kohdata ihmisiä, jotka olisivat ilmaantuneet maailmaan ja eläisivät täysin sosiaalisten suhdekokonaisuuksien ulkopuolella. Jo kahdenkeskisessä asiakaskeskustelussa on yleisönä asiakkaan läheisverkosto. (Arnkil 2009, 11.)

Verkostomaisten, dialogisten työmuotojen kehittämistä tarvitaan kaikilla palvelusektoreilla, joissa kohdataan ihmisiä arjen monimutkaisissa pulmatilanteissa. Palvelukulttuurin muutoksen ja siihen liittyvän kehittämisen tavoitteena tulee olla edistää palvelujen joustavaa verkostointia ja asiakaslähtöistä työskentelyä. Asiantuntija- ja ongelmakeskeisen työotteen sijaan voimavaroja on haettava yhteistyössä asiakkaiden läheisverkostojen ja eri toimijoiden kanssa. (Arnkil 2006, 3.)

3.2 Verkostotyön menetelmät läheisverkoston kartoituksessa

Lastensuojelulaki, joka määrittelee sen, että lapsen läheisverkosto on kartoitettava ennen lapsen sijoittamista, ei edellytä erityisten menettelymuotojen tai -tapojen käyttämistä läheisverkoston kartoittamisessa. Menettelytavat ovat lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valittavissa ja määrättävissä. (Räty 2007, 191.)

Vaikka laki ei nimenomaisesti edellytä läheisneuvonpidon järjestämistä lapsen läheisverkostoa kartoittaessa, se on useimmiten työmenetelmä, joka tässä yhteydessä mainitaan (Hänninen 2008, 19.) Esimerkiksi Räty tuo esiin teoksessa Uusi lastensuojelulaki, että läheisverkoston kartoittamisessa voidaan käyttää työmenetelmänä esimerkiksi läheisneuvonpitoa, jossa selvitetään ketkä henkilöt ovat lapselle merkityksellisiä ja turvallisia aikuisia (Räty 2007, 191.)

Läheisneuvonpidon pitäminen ei siis ole edellytys läheisverkoston kartoittamiselle. Kyse on aina sosiaalityöntekijän arviosta siitä, millä tavoin lapsen tilanne ja lastensuojelun tarve on kussakin tilanteessa tarkoituksenmukaisinta arvioida. Sosiaalityötä ei voi sitoa kaavoihin tai erilaisiin yleisesti hyväksyttyihin ja auktorisoituihin menetelmiin. Ratkaisuvaihtoehdot ja käytettävät menetelmät on aina arvioitava tilannekohtaisesti asian laadun ja asiaan vaikuttavien olosuhteiden perusteella. (Räty 2007, 191.)

Menetelmästä riippumatta olennaisinta on läheisverkoston kartoittaminen ja se, että heidät kutsutaan mukaan työskentelyyn. Tärkeää on, että läheisverkostoa kartoittaessa ei rajauduta vain verkostokartan tekemiseen, vaan lain hengen mukaisesti selvitetään myös se, kuinka läheiset voivat ja haluavat olla lasten ja vanhempien tukena. (Hänninen 2008, 21.)

Toimintamalli perheiden läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodissa sisältää sen, että asiakasperheen asioissa kutsutaan koolle verkostoneuvottelu. Verkostoneuvottelu voidaan toteuttaa perheen tilanteesta riippuen joko läheisneuvonpitona tai ennakointi dialogina kuten tulevaisuuden muistelu.

3.3 Läheisneuvonpito

Läheisneuvonpito soveltuu menetelmänä sosiaalityön hankaliin tai kriisissä oleviin asiakastilanteisiin, joissa on tarpeen arvioida lapsen huollon tai suojelun tarvetta. Läheisneuvonpito on neuvonpito, jossa perheille ja heidän läheisilleen tarjotaan mahdollisuus asioiden selvittelyyn, vastuunottamiseen ja päätöksentekoon. Läheisneuvonpitoa käyttämällä saadaan läheisverkosto esiin ja aktivoitumaan. Lisäksi saadaan lisävoimavaroja ja tukea lapsen/perheen elämään. Läheisneuvonpitoa käyttämällä voidaan varmistaa, että kaikki mahdollinen on tehty ennen kuin esimerkiksi ryhdytään huostaanottoon. (Arnkil 2006, 82.)

Käytännössä läheisneuvonpito toteutetaan niin, että ulkopuolinen koollekutsuja laatii (sosiaalityöntekijän pyynnöstä) yhdessä perheen kanssa läheisneuvonpidon osallistujien listan ja kutsuu paikalle osallistujat. Sosiaalityöntekijä ja muut tilanteeseen kytköksissä olevat työntekijät kertovat kokoontumisen aluksi huolenaiheensa lapsen/perheen tilanteesta ja mitä tähän asti on tehty. Työntekijät poistuvat ja perhe jää läheistensä kanssa keskustelemaan ja suunnittelemaan mahdollisia ratkaisuja tilanteeseen. Noin kolmen tunnin kuluttua viranomaiset palaavat kuulemaan läheisverkoston suunnitelman lapsen/perheen tueksi. Sosiaalityöntekijä kertoo suunnitelman kuultuaan hyväksyykö sen sellaisenaan, haluaako hän siihen joitakin muutoksia vai hylkääkö sen. (Arnkil 2006, 82.)

Läheisneuvonpidossa ulkopuolisten asiantuntijoiden tuottaman ”dialogin” sijasta arvio sekä ratkaisuehdotukset tulevat läheisverkostolta itseltään, mutta siten, että

ammattilaisten ja asiantuntijoiden tietoja ja selvityksiä kuullaan. Tiedon ja ratkaisun tuottamisprosessi on dialoginen ja asiakkaiden omia määrittämiä pyritään tietoisesti vahvistamaan. (Hänninen 2008, 12.)

Läheisverkostoa kartoitettaessa läheisneuvonpidossa on se hyvä puoli, että siinä ei olla kiinnostuneita läheisverkostosta ainoastaan siitä lähtökohdasta, ketkä voisivat konkreettisesti olla avuksi arkitasolla tai ottaa lapsi luokseen joko väliaikaisesti kriisitilanteessa tai pidempiaikaisesti. Näitäkin läheisiä toki tarvitaan, mutta verkoston kartoittamisen lähtökohta on yhtä lailla se, ketkä kaikki voivat auttaa tukisuunnitelman laatimisessa. Eri läheisten antama tuki voi vaihdella ajan mittaan, kun lapsen ja hänen perheensä tuen tarve tai läheisten omat tilanteet muuttuvat. (Hänninen 2008, 21.)

3.4 Ennakointidialogit

Ennakointidialogien tavoitteena on tuottaa mahdollisimman moniääninen, voimavarieskeinen sekä tasavertainen vuoropuhelu. Tarkoituksena on rakentaa toivoa ja toimintamahdollisuuksia. Vuoropuhelu ennakointidialogeissa toteutetaan siten, että kuuntelu ja puhuminen erotetaan toisistaan. Kaikki puhuvat vuorollaan eikä toisen puhetta saa keskeyttää eikä näin ollen myöskään kommentoida. Kyseessä on siis kirjaimellisesti vuoropuhelu. Ulkoinen dialogi tulee tarkoituksellisesti järjestää sellaiseksi, että se tarjoaa mahdollisimman paljon vaikutelmia sisäisen dialogin tueksi. (Arnkil 2006, 7.)

Asiakaspalavereissa asiakkaan ja perheen kanssa lähdetään liikkeelle myönteisestä tulevaisuudesta ja haetaan voimavaroja, ei ongelmia. Palavereiden tavoitteena on aina toiveikkuuden lisääminen ja selkeyden tuominen asiakkaiden ja työntekijöiden yhteistoimintaan. Ennakointidialogeja vetävät koulutetut ulkopuoliset verkostokonsultit. (Arnkil 2006, 7.)

Vantaalla työskentelee verkostokoordinaattori, jolta voi tilata verkostokonsultteja. Verkostokonsultit vetävät dialogisesti toteutettuja verkostopalavereja, joiden tarkoituksena on selkeyttää yhteistyötä. Näitä verkostopalavereita kutsutaan ennakointidialogeiksi. Myös monissa muissa kunnissa on mahdollista saada ulkopuolisia verkostokonsultteja vetämään verkostopalavereita. Kuntien verkostokoordinaattorit koordinoivat oman paikkakuntansa verkostokonsulttitoimintaa. Li-

säksi heiltä voi tilata muita dialogisia ja verkostomaisia toimintoja kuten läheisneuvonpitoja. Verkstokonsultit ovat eri alojen ammattilaisia, jotka ovat suorittaneet Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen järjestämän verkstokonsulttikoulutuksen. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2014.)

4 Läheisverkstot

4.1 Lapsen läheisverksto

Määritelmää sille, mikä on lapsen läheisverksto, on vaikea löytää. Lastensuojelulaki 32§ määrittelee lapsen läheisverkston seuraavalla tavalla: lapsen vanhempi, jonka luona lapsi ei asu, sukulaiset ja muut lapselle läheiset henkilöt (Räty 2007, 109). Kuntaliiton erikoistutkija Aila Puustinen-Korhonen taas määrittelee läheisverkstolla tarkoitettavan sukulaisia ja muita lapselle läheisiä henkilöitä (Puustinen-Korhonen 2013, 3).

Lastensuojelun laatusuosituksessa (Lastensuojelun laatusuositus 2014, 22) suositellaan, että lapsen läheisverkston jäsenet ja heidän mahdollisuutensa tukea perhetä määritellään yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeiden ja toiveiden mukaisesti (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014).

Läheisverkstojen kartoitus on osa suunnitelmallista sosiaalityötä. Jos lapsen läheisverkstosta ei ole tarpeeksi tietoa, kartoittaminen aloitetaan lapsen ja vanhempien tapaamisilla. Henkilökohtaisilla tapaamisilla selvitetään lapsen näkökulmasta lapselle läheiset henkilöt. Vanhempien kanssa työskennellessä on tärkeää nähdä verksto lapsen näkökulmasta käsin: kuka on lapselle läheinen ja merkityksellinen henkilö. Läheisillä käsitetään myös muita kuin sukulaisia lapselle tärkeinä ihmisinä. Läheisiä voivat siis olla lapsen kummit, naapurit tai vaikka perhetuttavat. (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2011.)

4.2 Lastensuojelulain velvoitteet läheisverkstojen kartoittamiselle

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleen lastensuojelulain myötä lapsen sukulaisten ja muiden läheisten rooli lapsen tukemisessa on vahvistunut. Näin erityisesti niissä tilanteissa, joissa lapsen kohdalla harkitaan kodin ulkopuolista sijoitusta. Vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli laitoshoidon nähdessä ensisijainen sijaishuollon muo-

to, kun lastensuojelulakia muutettiin. Lastensuojelulain mukaan lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoidona vain silloin, kun sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että tehtäessä päätöstä lapsen sijaishuoltopaikasta, tulee ennen laitoshuollon järjestämistä selvittää mahdollisuudet järjestää sijaishuolto joko perhehoidossa tai muulla tavoin. (Puustinen-Korhonen 2013, 3.)

Lastensuojelulain 32§ perusteella ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle, lapsen läheisverkosto on kartoitettava. Säännös edellyttää, että ennen lapsen avo- huollon sijoitusta, kiireellistä sijoitusta tai huostaanottoa on arvioitava sitä, onko lapsen vanhemmalla tai lapselle läheisillä henkilöillä mahdollisuus ottaa lapsi luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2011.)

Läheis- ja sukulaissijoituksen mahdollisuuden selvittäminen on kuitenkin vain osa läheisverkoston kartoittamista. Sekä laissa että sen perusteluissa nostetaan esille myös läheisten mahdollisuus osallistua muutoin lapsen tukemiseen. (Hänninen 2008, 20.)

Lastensuojelulaki 30§ edellyttää suunnitelmallista työskentelyä myös lapsen vanhempien tai muun lapselle läheisen henkilön kanssa lapsen sijoituksenkin aikana. Lastensuojelutyön näkökulmasta katsottuna keskeistä on vanhemman tai muun läheisen henkilön roolin tarkentuminen ja vanhemmuuden vahvistaminen. (Pitkänen 2011, 7.)

Lapsen läheisverkoston kartoittaminen on syytä tehdä myös arvioitaessa lapsen sijoituksen lopettamista. Lapsen läheisverkoston huomioonottaminen myös tilanteissa, joissa lapsi on jo sijoitettu, palvelee lapsen etua. Lapsen läheisverkoston kartoittaminen ja työskentely lapsen läheisten kanssa mahdollistaa sen, että nämä tahot voivat eri tavoin osallistua lapsen ja perheen tukemiseen myös sijoituksen aikana. (Räty 2007, 190.)

Sosiaalityössä saatetaan kohdata tilanteita, joissa huoltaja kieltää läheisverkoston selvittämisen. Sosiaalityöntekijällä on näissäkin tilanteissa selvitysvelvollisuus ja sosiaalityön harkintaan jää, missä laajuudessa ja minkälaisilla menettelytavoilla lä-

heisverkostoja voidaan selvittää huoltajan vastustaessa selvittämistä. (Puustinen-Korhonen 2013, 4.)

4.3 Läheisverkostojen merkitys lapselle

Lapselle läheisten henkilöiden rooli voi olla lapsen elämässä erittäin merkittävä, eikä sitä saa ohittaa missään lastensuojeluprosessin vaiheessa. Siksi lastensuojelutarvetta selvitettäessä on tärkeää arvioida lapsen läheisverkosto ja pyrkiä aktivoimaan läheisiä tueksi lapselle. (Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2011.)

Ilman turvallista arkea ja pysyviä aikuissuhteita on lapsen kasvu ja kehitys vaarassa. Kun lapsesta on huolta, on kysyttävä, ketkä ovat niitä aikuisia, joille vastuu lapsesta ja hänen tilanteestaan kuuluu ja missä suhteessa nämä aikuiset ovat lapseen. (Hänninen 2008, 64.)

Lapsen läheisverkoston mukaan ottaminen edistää lapsen identiteetin ja ”oman elämän” jatkuvuuden tunnetta. Läheisverkosto mukaan ottamalla lapsen yhteys omaan sukuun säilyy. Tämä on erityisen tärkeää tilanteessa, jossa lapsen vanhemmat eivät itse pysty ylläpitämään tai takaamaan lapsen oikeutta läheisiin ja muihin lapselle tärkeisiin ihmissuhteisiin (Räty 2007, 190). Esimerkiksi isovanhemmat voivat antaa lapselle ratkaisevan ulkoisen tuen, joka auttaa häntä selviytymään elämänvaikeuksista. Jokainen läheinen ihmissuhde merkitsee lapselle rikkautta ja auttaa häntä kasvamaan yhteisön jäsenyyteen. (Ikonen 2013, 59.)

Lapsen suhteiden ylläpitäminen läheisverkostoon voi edistää lapsen kotiuttamista ja lapsen läheisten perhesuhteiden ylläpitämistä tai niiden palauttamista. Lapsen läheisverkoston kartoittaminen ja työskentely läheisverkostojen kanssa mahdollistaa myös sen, että nämä tahot voivat osallistua lapsen tukemiseen mahdollisen sijoituksen aikana. Lapsen yhteys omaan sukuunsa vahvistaa lapsen identiteettiä ja yhteyttä omiin juuriinsa. (Puustinen-Korhonen 2013, 4.)

Lapsen läheisten mukana pitäminen ja rinnalla kulkeminen on lapselle isoista muutoksista selviytymisen kannalta tärkeää. Läheisten avulla voidaan myös löytää uusia ratkaisuja, joiden toteutuminen on lapsen edun mukaista ja joiden onnistumisen tukeminen on viranomaisen tehtävä. (Puustinen-Korhonen 2013, 4.)

Lastensuojelua on kritisoitu siitä, että se ei tarpeeksi tehokkaasti paneudu lasten läheisverkostojen selvittämiseen. Lastensuojelun työntekijöiden tulisi omaaloitteisesti selvittää, kuinka lapsi voi pitää yhteyttä läheisiinsä. Lastensuojelutyössä esiintyvä myytti sosiaalisesta perimästä luo työhön vahvoja ennakkokäsityksiä ja asenteita. On ajateltu, että lapsi välttää esimerkiksi sukupolvesta toiseen toistuvat sukunsa ongelmat, jos hänet siirretään uuteen ympäristöön. (Ikonen 2013, 59.)

Lastensuojelutyö kohdistuu parhaimmillaan perhekokonaisuuteen, jossa lapsella yksilönä ja aikuisella perheenjäsenenä on mahdollisuus tulla nähdyksi, kuulluksi ja tuetuksi. Lapsen huostaanotto lastensuojelun viimeisenä toimenpiteenä erityisesti korostaa lapsen subjektiivista asemaa ja oikeutta tulla suojelluksi. Huostaanottotilanteissa vanhemmuus voi liittyä ratkaisun perusteluihin ja näin ollen korostaa lapsen asemaa tuen kohteena erillään vanhemmistaan. Sijaishuollon aikaisessa työkentelyssä vanhempien kanssa tulisi korostua lapsen oikeus omaan perheeseen ja suhteen ainutlaatuisuus. (Pitkänen 2011, 21.)

4.4 Läheisverkoston kartoittaminen

Läheisverkostoa voidaan kartoittaa monella tavalla. Erityisen tärkeää on avoin keskustelu ja eri mahdollisuuksien selvittely verkoston kanssa. Keskeistä on, että lasta kuullaan: keihin perheen ulkopuolisiin aikuisiin lapsi luottaa, ketkä henkilöt ovat osallistuneet lapsen arkeen ja huolenpitoon, ketkä ovat lapselle merkityksellisiä ja turvallisia aikuisia, kenet lapsi haluaa mukaan asian selvittelyyn tai neuvotteluun tuekseen ja kenen luona lapsi haluaisi asua. (Puustinen-Korhonen 2013, 4.)

Kartoittamiseen on kehitelty monenlaisia dialogisia ja kuulluksi tulemistä tukevia tapoja kuten ennakointidialogit. Kartoituksessa voidaan käyttää myös ulkopuolisia koollekutsujia ja järjestää esimerkiksi läheisneuvonpitoja. Näin saadaan kartoituksi läheisverkoston voimavaroja, halukkuutta ja edellytyksiä sekä mahdollista tuen tarvetta. (Puustinen-Korhonen 2013, 4.)

5 Viertolan vastaanottokoti

Viertolan vastaanottokoti on lastensuojelun sijaishuollon toimintayksikkö, joka on osa Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon perhepalveluja. Viertolan vastaanottokoti vastaanottaa sosiaalityöntekijän tekemällä lastensuojelulain mukaisella päätöksellä

yli 12-vuotiaita lapsia. Vastaanottokodin muodostavat kaksi vastaanotto-osastoa ja Puntari- ja Potkuri-työryhmät sekä kaksi kuntouttavaa osastoa. (Vantaan kaupunki 2014.)

Vastaanottotyön tarkoitus on selvittää lapsen ja hänen perheensä tilannetta. Selvitystyön päätteeksi tehdään arvio lapsen ja hänen perheensä kuntoutustarpeesta sekä mahdollisesta huostaanoton tarpeesta. Selvitys tehdään yhdessä lapsen, hänen perheensä ja läheisverkoston sekä perheen sosiaalityöntekijöiden kanssa. Työskentelyn pohjalta laaditaan jatkosuunnitelma. (Vantaan kaupunki 2014.)

Puntari- työryhmä tekee samaa lastensuojelun tarpeen arviointia ja selvitystä kuin Viertolan vastaanottokodin vastaanotto-osastotkin, mutta siten, että työskentelyn aikana nuoret asuvat kotona. Puntarin asiakkaina olevat lapset eivät ole sosiaalityöntekijän päätöksellä sijoitettuna, vaan työskentely aloitetaan perheen sosiaalityöntekijän arviosta ja perheen siihen suostuessa. (Vantaan kaupunki 2011.)

Kunkin asiakasperheen kanssa työskennellään noin kolme kuukautta, jonka aikana on tarkoitus perheen sosiaalityöntekijän määrittämien tavoitteiden mukaisesti selvittää ja arvioida perheen tilannetta. Tarkoitus on selvittää, millaisesta tuesta perhe jatkossa hyötyisi ja voiko lapsi jatkossa asua kotona vai onko tilanne perheessä niin vakava, että lapsi tulisi ottaa huostaan. (Vantaan kaupunki 2011.)

6 Opinnäytetyön tavoitteet, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda sekä tuoda käytäntöön toimintamalli, jonka avulla Viertolan vastaanottokodin asiakkaiden läheisverkostot saadaan selvitettyä mahdollisimman hyvin. Toimimallin luomisen ja sen käyttöönoton myötä tavoitteena on, että asiakasperheiden läheisverkostot saadaan enenevissä määrin mukaan tukemaan asiakasperheitä. Tavoitteena on myös, että läheisverkostojen paremman selvittämisen myötä perhesijoitukset lisääntyvät verrattuna laitossijoituksiin.

Viertolan vastaanottokodissa tehdään lastensuojelun tarpeen arviointia ja selvitystä. Lastensuojelulain muutosten myötä oli selvää, että lastensuojelun tarpeen arviointia ja selvitystä tehdessä on kiinnitettävä aiempaa enemmän huomiota lasten läheisverkostoihin. Millä tavalla läheisverkostoon kuuluvat voivat olla lapsen ja hänen perheensä tukena? Voitaisiinko lapsi sijoittaa asumaan läheisverkostoon silloin kun

päädytään siihen, että kotona asuminen ei ole lapsen edun mukaista? Tätä tarkoitusta varten Viertolan vastaanottokodissa tehtävää lastensuojelun tarpeen arviointia ja selvitystä varten oli luotava toimintamalli lasten läheisverkostojen selvittämiseen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada Viertolan vastaanottokodin käyttöön toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen. Strukturoidun toimintamallin käyttö selkeyttää ja yhdenmukaistaa läheisverkostojen selvittämistä ja näin asiakasperheiden läheisverkostot tulee selvitettyä entistä paremmin ja kattavammin. Tarkoituksena on tätä kautta saada läheisverkostot mukaan tukemaan perheitä ja näin lisätä perheiden hyvinvointia. Selkeä ja yhdenmukainen toimintamalli hyödyntää sekä työntekijöitä että asiakasperheitä.

Kirjassa Tutkimuksellinen kehittämistoiminta (2009) sanotaan, että tutkimusasetelman ytimen muodostavat tutkimuskysymykset. Kehittämistoiminnan yhteydessä on usein luontevampaa puhua arviointikysymyksistä, kehittämiskysymyksistä tai vain kysymyksistä. Kysymysten luonne muotoutuu lähtökohtana olevasta tutkimusotteesta. Laadullisissa tutkimusasetelmissä kysymykset voivat olla yleisluontoisempia, kun taas määrällisissä tutkimusasetelmissä kysymykset ohjaavat prosessia suoremmin ja niiden tulee olla tarkkaan määriteltäviä. Kehittämistoiminnalle on tyypillistä, että ei voida keskittyä yhtä syvälliseen tiedon keräämiseen kuin tutkimuksessa, mutta tietoa pyritään kuitenkin keräämään kehittämistoiminnan kannalta perustellusti. (Toikko 2009, 117.)

Opinnäytetyössäni on perusteltua, että kysymykset ovat yleisluontoisia. Aloitusvaiheessa tärkein kysymys on: millä tavalla asiakasperheiden läheisverkostoja tulisi selvittää? Tutkimusvaiheessa, jossa luotua toimintamallia arvioidaan, kysymykset ovat enemmän arviointikysymyksiä kuin kehittämiskysymyksiä. Arviointi vaiheessa tärkeää on kerätä käyttäjien kokemuksia. Käyttäjiksi luokitellaan sekä työntekijät että asiakkaat. Työntekijöiltä ja asiakkailta ei kuitenkaan ole järkevää kysyä samoja kysymyksiä. Työntekijöiltä halutaan tietoa mallin toimivuudesta työntekijän näkökulmasta ja asiakkailta asiakkaiden näkökulmasta. Työntekijöiltä kysytään, millä tavalla he ovat kokeneet mallin toimivan ja millä tavalla sitä voitaisiin parantaa. Asiakkailta kysytään, millä tavoin he kokevat läheisverkostojensa tulleen selvitettyksi ja miten selvittämistä voitaisiin entisestään parantaa.

Opinnäytetyön prosessin loppuvaiheessa tutkimuskysymykset muotoutuivat lopulliseen muotoonsa. Tärkeää on saada tietoa siitä, ovatko asiakkaiden läheisverkostot toimintamallia käyttämällä tulleet selvitettyiksi. Onko perheiden läheisverkostoon kuuluvia tavattu ja onko toimintamallia käyttämällä saatu perheiden läheisverkostot mukaan tukemaan asiakkaina olevia perheitä. Mitkä seikat vaikuttavat siihen, että vaikka läheisverkostot kartoitetaan, läheisverkostoja ei saada tukemaan perheitä.

7 Opinnäytetyön lähestymistapa

7.1 Kriittinen paradigma

Opinnäytetyön paradigma on kriittinen paradigma. Kriittisen paradigman taustalla on kriittinen realismi, siinä tutkimisen kohteet ovat todellisia rakenteita ja toimivat meistä riippumatta olosuhteissa, joista ne voidaan tavoittaa ja joista saada tietoa. Tavoitteena on tiedon ja todellisuuden muuttaminen. (Laurea ammattikorkeakoulu, 2011.) Näin ollen kriittinen paradigma kuvaa parhaiten omaa lähestymistapaani, opinnäytetyöni tarkoitus on muuttaa ja kehittää jo olemassa olevaa toimintaa. Opinnäytetyössä pyritään kriittisesti tarkastelemaan ja muuttamaan sitä, millä tavalla läheisverkostot kartoitetaan ja millä tavalla läheisverkostot otetaan huomioon kun perheen tuentarvetta arvioidaan.

Kriittisessä paradigmassa tutkiminen ja kehittäminen tapahtuvat yhteistyössä tutkittavien kanssa ja yhtenä tavoitteena heidän voimaantumisen (Laurea ammattikorkeakoulu, 2011). Opinnäytetyössäni tutkiminen ja kehittäminen tapahtuvat yhdessä työryhmäni jäsenten kanssa, toimintamalli luodaan yhdessä ja sen käyttöä testataan yhdessä niin, että koko työryhmä osallistuu havainnointiin. Toimintamallia kehittäessä ja sen käyttöä tutkiessa työryhmä saa käyttöönsä uuden työvälineen ja voimaantuu sitä kautta omassa työssään ja toiminnassaan. Myös osallistuminen oman työn kehittämiseen on jo itsestään voimaannuttavaa. Kriittisessä paradigmassa oleellista on prosessin dokumentointi ja kuvaaminen, kriittinen reflektio ja pyrkimys muutokseen (Laurea ammattikorkeakoulu, 2011) ja itse ajattelisin juuri näiden samojen asioiden olevan oleellista myös opinnäytetyössäni.

Eräät toimintatutkimuksen suuntaukset ovat saaneet vaikutteita kriittiseksi teoriaksi kutsutusta filosofisesta koulukunnasta. Kriittinen teoria juontaa juurensa Karl

Marxin ja Friedrich Engelsin teorioihin 1800-luvun lopulle. Marx ajatteli, että filosofia voisi toimia yhteiskunnallisen vapautumisen välineenä. Marx on sanonut, että filosofit vain selittävät eri tavoin maailmaa, kun heidän tehtävänään olisi muuttaa sitä. Eräs kriittisen teorian ja toimintatutkimuksen yhteinen piirre onkin juuri pyrkimys muutokseen teorian avulla. Jo kriittisen teorian varhaisvaiheissa voi löytää toimintatutkimukselle tyypillisiä ajatuksia: pyrkimys yhdistää teoriaa ja käytäntöä sekä kehittää yhteiskunnallista toimintaa. (Heikkinen 1999, 155-156.)

Tämä opinnäytetyö pyrkii omalta osaltaan käytäntöä ja teoriaa yhdistämällä kehittämään ja muuttamaan toimintaa, jolla perheiden läheisverkostot kartoitetaan. Opinnäytetyössä tuotettu uudenlainen toimintamalli pyrkii antamaan keinoja työntekijöille, mutta myös korostaa asiakkaiden äänen kuulemistä ja asiakkaiden haastamista mukaan toimintaan.

7.2 Toimintatutkimus

Opinnäytetyö on toimintatutkimus, tarkoituksena on kehittää tutkimuksenkohteena olevaa toimintaa. Toimintatutkimuksessa tuotetaan tietoa, jotta käytäntöä voidaan kehittää. Opinnäytetyöni on tarkoitus tuottaa tietoa, jotta voidaan kehittää mahdollisimman hyvä toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen. Toimintatutkimuksessa tarkoitus on kehittää käytäntöjä entistä paremmiksi. (Heikkinen 2007, 16.)

Toimintatutkimus on usein ajallisesti rajattu tutkimus- ja kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja kokeillaan uudenlaisia toimintatapoja (Heikkinen 2007, 17). Opinnäytetyössäni, joka on ajallisesti rajallinen kehittämisprojekti, on tarkoitus suunnitella uudenlainen toimintatapa ja kokeilla sen toimivuutta käytännössä. Toimintatutkimuksen metodit ja lähestymistavat ovat parhaiten tähän tutkimukseen sopivia.

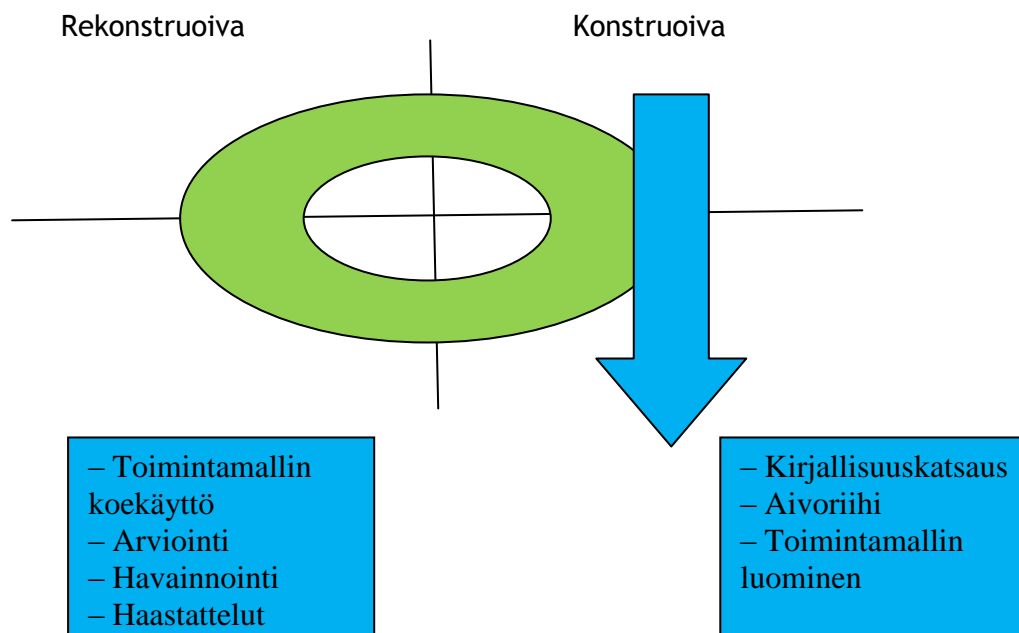
Perinteisesti tutkimuksessa on selvitetty, kuinka asiat ovat ja luotu havaintojen pohjalta teoreettista tietoa, toimintatutkimuksessa taas tavoitellaan käytännön hyötyä ja käyttökelpoista tietoa (Heikkinen 2007, 19). Tässä opinnäytetyössä tarkoitus on kerätä tietoa siitä, millä tavalla läheisverkostot tulisi selvittää ja millä tavalla toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen toimii käytännössä.

Toimintatutkija osallistuu itse tutkimaansa toimintaan, näin olen myös itse tehnyt tätä opinnäytetyötä tehdessäni, tarkoituksena muutokseen tähtäävä toiminta,

omassa tapauksessani uudenlaisen toimintamallin kehittäminen. Tutkijan hyveinä on perinteisesti pidetty ulkopuolisuutta ja objektiivisuutta, mutta toimintatutkija on aktiivinen vaikuttaja ja toimija, eikä edes oletta olevansa ulkopuolinen tai neutraali. (Heikkinen 2007, 19-20.) Itse teen tutkimusta omalla työpaikallani ja tästä syystä en voi tutkijanakaan olla muuta kuin aktiivinen vaikuttaja ja toimittaja.

Toimintatutkimukseen liittyy usein syklinen tutkimusprosessi, johon kuuluu sekä konstruoivia että rekonstruoivia vaiheita (kuvio 2). Konstruoiva toiminta rakentaa uutta, tulevaisuuteen suuntaavaa ja rekonstruoivassa vaiheessa painopiste on havainnoinnissa ja arvioinnissa. (Heikkinen 2007, 78-79.) Opinnäytetyössäni tämä syklisyys tulee selkeästi näkyväksi. Opinnäytetyö koostuu monesta eri vaiheesta, ensin luodaan kirjallisuuskatsauksen ja aivoriihen pohjalta toimintamalli ja sen jälkeen luotua toimintamallia testataan koekäyttämällä. Koekäytön aikana mallin toimivuutta arvioidaan havainnoimalla. Koekäytön jälkeen toimintamallin käyttäjiä haastatellaan ja näin saadun arvion pohjalta luodaan lopullinen toimintamalli.

Tämä onkin toimintatutkimukselle tyypillistä toimintaa: luodaan toimintatapa, jonka jälkeen kokeillaan sitä käytännössä. Kokeilun aikana toimintatapaa havainnoidaan ja kerätään havainnointiaineistoa, jonka pohjalta toimintatapaa arvioidaan ja arvioinnissa syntyneet ajatukset ovat uuden kokeilun pohjana. (Heikkinen 2007, 79.)

Kuvio 2: Opinnäytetyön syklinen prosessi

8 Aineiston hankinta

8.1 Aineiston hankinta toimintatutkimuksessa

Toimintatutkimuksen tärkeimpiä aineiston hankinta menetelmiä ovat osallistuva havainnointi, havainnoinnin pohjalta kirjoitettu tutkimuspäiväkirja ja haastattelu. Muita aineistoja ovat toiminnan aikana tuotettu muu kirjallinen materiaali, joita voivat olla esimerkiksi työryhmämuistiot, kokouspöytäkirjat ja erilaiset raportit. (Heikkinen 2007, 104.)

Toimintatutkimusta tehdessä tutkija työskentelee suhteellisen pitkiäkin aikoja tutkimuskohteen parissa. Tällöin tutkimus tarjoaa mahdollisuuden triangulaatioon eli asian tarkastelemiseen monelta kannalta ja monella tavalla. Menetelmätringulaatiossa yhdistetään erilaisia menetelmiä, kuten havainnointi ja haastattelu, tiedon keruuseen. (Heikkinen 2007, 104.)

Opinnäytetyössä olen käyttänyt monia erilaisia menetelmiä aineiston hankintaan. Eri menetelmät tuottavat erilaista tietoa ja jotta saan mahdollisimman monipuolista tietoa tutkittavasta aiheesta, on perusteltua käyttää monia eri menetelmiä tiedon keruuseen. Käyttämäni menetelmät ovat havainnointi, haastattelu ja ryhmähaastattelun. Lisäksi aineistooni kuuluu työryhmän toiminnan aikana tuottama muu kirjallinen materiaali.

8.2 Havainnointi

Havainnoinnin avulla voidaan kerätä tietoa tutkittavasta kohteesta. Havainnoitaessa tutkija seuraa kohdeilmiön tai tapauksen toimintaa. Etenkin kun kyseessä on prosessit, jotka liittyvät ihmisiin, havainnointi on käyttökelpoinen työkalu. Havainnoinnissa tarvitaan tiedonkeruuseen työkaluja, joista käyttökelpoisin on tutkimuspäiväkirja. (Kananen 2014, 80.)

Opinnäytetyössäni havainnointi on osallistuvaa havainnointia. Toimintatutkija yrittää ymmärtää ja kuvata tutkimuskohdettaan osallistuvalla havainnoinnilla. Kentällä ollessaan toimintatutkija on samanaikaisesti osallinen ja ulkopuolinen. Osallistumisen aste vaihtelee tutkimuksen eri vaiheissa, tutkija voi olla ulkopuolinen tarkkailija ja välillä taas toiminnan keskipiste. Tarkkailija voi tehdä muistiinpanot kenttäti-

lanteessa, mutta osallistuja yleensä tekee muistiinpanot jälkikäteen. (Heinonen 2007, 106).

Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on läsnä itse tutkimustilanteessa. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija yleensä osallistuu toimintaan. Osallistuvan havainnoinnin etuna on se, että näin tutkija pääsee toiminnan kautta kiinni tutkittavan ilmiön olemukseen. (Kananen 2014, 81.)

Opinnäytetyössäni havainnoin toimintamallin toimivuutta työntekijän näkökulmasta sekä sitä, millä tavalla asiakkaat suhtautuvat toimintamallin käyttöön. Havainnointi tapahtui asiakastapaamisissa, joissa toimintamalli oli käytössä eli asiakkaan läheisverkostoa selvitettiin. Tilanteissa, joissa havainnoin toimintamallin käyttöä, olin itse työntekijänä tai toinen työparista, joka mallia käytti. Näin ollen kirjoitin tekemäni havainnot muistiin vasta tapaamisen jälkeen. Muistiinpanot tein käsin tutkimuspäiväkirjaa. Havainnointi kesti vuoden, marraskuusta 2011 marraskuulle 2012. Tänä aikana tein havaintoja 52 asiakastapaamisesta, joissa asiakkaan läheisverkostoa käsiteltiin jollain tasolla. Tutkimuspäiväkirjaa kirjoitin tavalliseen A4-ruutuvihkoon ja vihkoja täyttyi kaksi.

Toimintatutkija tallettaa tutkimuspäiväkirjaan aineistoa ja myös jäsentää sen avulla ajatuksiaan. Kenttätapahtumien lisäksi päiväkirjaan voidaan koota tietoa tutkimuksen etenemisestä, tunnelmista ja vaikutelmista jne. (Heikkinen 2007, 107.)

8.3 Toiminnan aikana tuetettu muu kirjallinen materiaali

Dokumenteilla tarkoitetaan joko kirjoitetussa tai muussa visuaalisessa muodossa tuotettuja aineistoja, joiden tuottaminen on tapahtunut menneessä ajassa. Ne ovat siis kuvauksia jo tapahtuneista asioista. Tutkimuksessa käytettävät asiakirjat voivat esimerkiksi muistiota, pöytäkirjoja tai tilastoja eli kaikkea sitä, mikä liittyy tutkittavaan ilmiöön. Dokumentoinnilla on aina omat tarkoituksensa ja yleensä vain sellaiset asiat dokumentoidaan, jotka on pakko dokumentoida. Käytettäessä erilaisia dokumentteja tutkimuksen aineistona on niiden sisältöön syytä suhtautua kriittisesti ja on käytettävä myös muita lähteitä. Tutkimuksen uskottavuutta voidaan kuitenkin parantaa hakemalla tukea eri lähteistä, joista yksi voi olla kirjalliset dokumentit. (Kananen 2014, 103-104.)

Opinnäytetyössäni olen käyttänyt aineistona työryhmässä toimintamallin koekäytön aikana tuetettua kirjallista materiaalia. Aineisto pitää sisällään työryhmäkokousten muistiot sekä asiakkaista kirjoitetut yhteenvedot.

Puntari- työryhmän asiakkaiden yhteenvedot on kirjoitettu välillä marraskuu 2011- marraskuu 2012 eli sen vuoden aikana, jolloin toimintamallia koekäytettiin osana työryhmän tekemää arviointia ja selvittelyä. Yhteenvedoja on tutkittu 30 kappaletta. Yhteenvedoista olen tutkinut, onko asiakkaan läheisverkostot selvitetty ja millaista tietoa asiakkaan läheisverkostosta ne sisältävät. Työryhmäkokousten muistiot on tehty viikoittain pidettyjen työryhmäkokousten pohjalta. Muistiota toimintamallin testauksen ajalta kävin läpi 42 kappaletta. Muistioista tutkin, onko asiakasperheiden läheisverkostojen selvittämisen tilanne käyty läpi viikoittaisissa työryhmäkokouksissa, kuten toimintamallin mukaan on tarkoitus tehdä.

8.4 Haastattelut

Haastattelun avulla tutkija pyrkii ymmärtämään ja saamaan käsityksen tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelun kohteena on aina ihminen ja hänen toimintansa. Haastattelu on kuin eräänlainen palapeli, jossa vastaukset ovat osa kokonaisuutta ja joista rakentuu holistinen kuva tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä. (Kananen 2014, 88.)

Haastattelu antaa mahdollisuuden sekä selventää että syventää kenttätöyön aikana syntyneitä havaintoja. Toimintatutkimuksessa haastattelun käyttöä puoltaa erityisesti ajankäyttö. (Heikkinen 2007, 109.)

Haastatteluilla keräsin aineistoa toimintamallin toimivuudesta työntekijöiden ryhmähaastatteluilla ja asiakkaiden yksilöhaastatteluin. Olin toivonut voivani tehdä myös asiakkaiden haastattelut ryhmähaastatteluna, mutta vaitiolovelvollisuuden vuoksi ei ollut mahdollista koota asiakkaita ryhmään.

Työntekijöitä haastattelin marraskuussa 2012. Haastattelu tehtiin Viertolan vastaanottokodin tiloissa. Haastatteluun osallistui itseni lisäksi Puntari-työryhmästä neljä ohjaaja sekä vastaava ohjaaja. Haastattelussa käytimme materiaalina läheisverkoston selvittämiseen tehtyä toimintamallia, jota kävimme läpi kohta kohdalta muistellen ja mieleen palauttaen. Haastattelu nauhoitettiin. Haastattelu kesti yhden tunnin ja 45 minuuttia.

Työntekijöiden haastattelu toteutettiin avoimena haastatteluna, ilman etukäteen tehtyä tarkkaa suunnitelmaa. Strukturoimaton avoin haastattelu ei ole etukäteen tarkkaan suunniteltu ja antaa näin mahdollisuuden haastateltavalle kertoa vapaasti haluamistaan asioista. Keskustelusta avoin haastattelu kuitenkin eroaa tarkoituksensa puolesta, sillä avoimenkin haastattelun tarkoitus on tiedonsaanti kyseessä olevasta asiasta. (Anttila 2007, 124.)

Työntekijöiden haastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelun valitsin, koska uskoin sen saavan aikaan ajatuksia herättävää keskustelua sekä näin ollen syvempää tietoisuutta kyseisestä asiasta. Ryhmähaastattelussa tarkoituksena on saada aikaan yhteinen, vapaaseen keskusteluun motivoiva tilanne useiden henkilöiden kesken. Ryhmähaastatteluissa käytetään hyväksi ryhmädynamiikkaa, joka luo mahdollisuuden tuottaa luovalla tavalla uusia asioita esille. (Anttila 2007, 126.)

Asiakkaiden haastattelut eivät onnistuneet suunnitelman mukaisesti ja otanta jäi niukaksi. Yllättävän monet asiakkaat kieltäytyivät haastattelusta. Lisäksi olin eettisistä syistä tehnyt päätöksen, että en haastattele asiakkaita, joiden työntekijänä olin itse ollut. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tarkoitus oli haastatella seitsemää asiakasperhettä siten, että haastattelussa olisi ollut mukana koko perhe. Lopulta pääsin haastattelemaan vain kolmea asiakasta, joista yksi oli asiakkaana ollut nuori, yksi asiakkaan isä ja yksi asiakkaan äiti. Haastateltavista isä ja nuori edustivat samaa perhettä. Asiakkaiden haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina.

Asiakkaiden haastattelut oli tarkoitus alun perin tehdä avoimina haastatteluina, mutta tein kuitenkin valmiiksi kysymyksiä, jotka otin mukaa haastatteluun, koska ajattelin, että näin muistaisin ottaa esille kaikki asiat. Haastattelu olisi avointa haastattelua helpompi asiakkaan kannalta. Näin ollen haastatteluista muodostui lähinnä teemahaastatteluja.

Toimintatutkimuksessa käytetään erityisesti teemahaastattelua, jossa tehdään haastattelurunko kenttätössä keskeiseksi havaituista teemoista. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen aihepiirien eli teemojen varassa. (Heikkinen 2007, 110.)

Asiakkaiden haastattelut tehtiin marraskuussa 2012. Yksi haastattelu tehtiin haastateltavan toivomuksesta Viertolan vastaanottokodissa ja kaksi haastattelusta tehtiin asiakkaan kotona. Haastattelujen tarkoituksena oli saada tietoa siitä, millä tavalla asiakkaat kokivat läheisverkostojensa tulleen selvitettyä ja millä tavoin asiaa oli hänen ja perheensä kanssa käyty läpi. Haastattelut nauhoitettiin. Jokaisen haastattelun kesto oli noin 30 minuuttia.

9 Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen

9.1 Toimintamallin luominen

Opinnäytetyö tehtiin kahdessa osassa, ensimmäinen vaihe oli selvittää, millä tavalla asiakasperheiden läheisverkostot tulisi kartoittaa ja luoda toimintamalli, jonka mukaan asiakkaiden läheisverkostoja aletaan kartoittaa Viertolan vastaanottokodissa. Ensimmäisessä vaiheessa hain tietoa kirjallisuudesta ja aiheesta jo tehdyistä tutkimuksista. Läheisverkostojen selvittäminen oli vuoden 2011 syksyllä niin uusi asia, että tutkittua tietoa aiheesta oli hankala löytää. Lähinnä tietoa löytyi läheisneuvonpidosta ja dialogisista menetelmistä kuten ennakointidialogit. Lisäksi käytössä oli lastensuojelulaki ja muutamia kirjoja, joiden sisällöistä on kerrottu enemmän tämän opinnäytetyön teoria osuudessa.

Lokakuussa 2011 järjestin Puntarin työntekijöille ideariihi työpajan, jossa yhdessä pohdimme vastausta kysymykseen: millä tavalla asiakkaiden läheisverkostot tulisi selvittää. Työpajaan osallistui Puntari-työryhmän kuusi ohjaaja sekä vastaava ohjaaja, yhteensä siis seitsemän ihmistä. Kaikilla osallistujilla oli monen vuoden työkokemus lastensuojelusta ja perheiden kanssa tehtävästä työstä. Työpaja järjestettiin kehittämispäivän yhteydessä ja sen kesto oli kolme tuntia. Työpajassa koko työryhmä yhdessä pohti, millainen läheisverkostojen selvittämiseen tarkoitettu toimintamalli tulisi olla, jotta se olisi mahdollisimman toimiva. Pohdinta perustui tutkittuun tietoon ja työntekijöiden omaan kokemukseen perheiden kanssa työskentelystä. Työryhmä havainnoi omia kokemuksiaan siitä, millainen toimintamalli läheisverkostojen kartoittamiseen tulisi olla. Kuten kirjassa Toiminnasta tietoon sanotaan, uutta tietoa voidaan luoda refleктоimalla omia kokemuksia (Heikkinen 2007, 105). Havainnointi on pohjimmiltaan yritystä ymmärtää ja analyttisesti kuvata tutkimuskohdetta (Heikkinen 2007, 106). Näin kerätyn tiedon pohjalta luotiin toimin-

tamalli läheisverkostojen selvittämiseen yhdessä Puntari-työryhmän työntekijöiden kanssa.

9.2 Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodissa

Toimintamallin ajatuksena on tuoda läheisverkostojen kartoitus mukaan Viertolan vastaanottokodissa tehtävää selvittely- ja arviointityötä koko prosessin laajuudessa. Toimintamallin avulla pyritään siihen, että asiakkaan läheisverkoston kartoittaminen huomioidaan prosessin jokaisessa vaiheessa työskentelyn alusta loppuun saakka. Toimintamalli sisältää vahvasti dialogisen ja asiakaslähtöisen näkökulman. Toimintamalli perustuu siihen, että läheisverkostot ja niiden mahdollisuudet olla perheen tukena kartoitetaan yhdessä asiakasperheiden kanssa. Toimintamallissa korostuu vuorovaikutus koko perheen kanssa. (Kuvio 3)

Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen

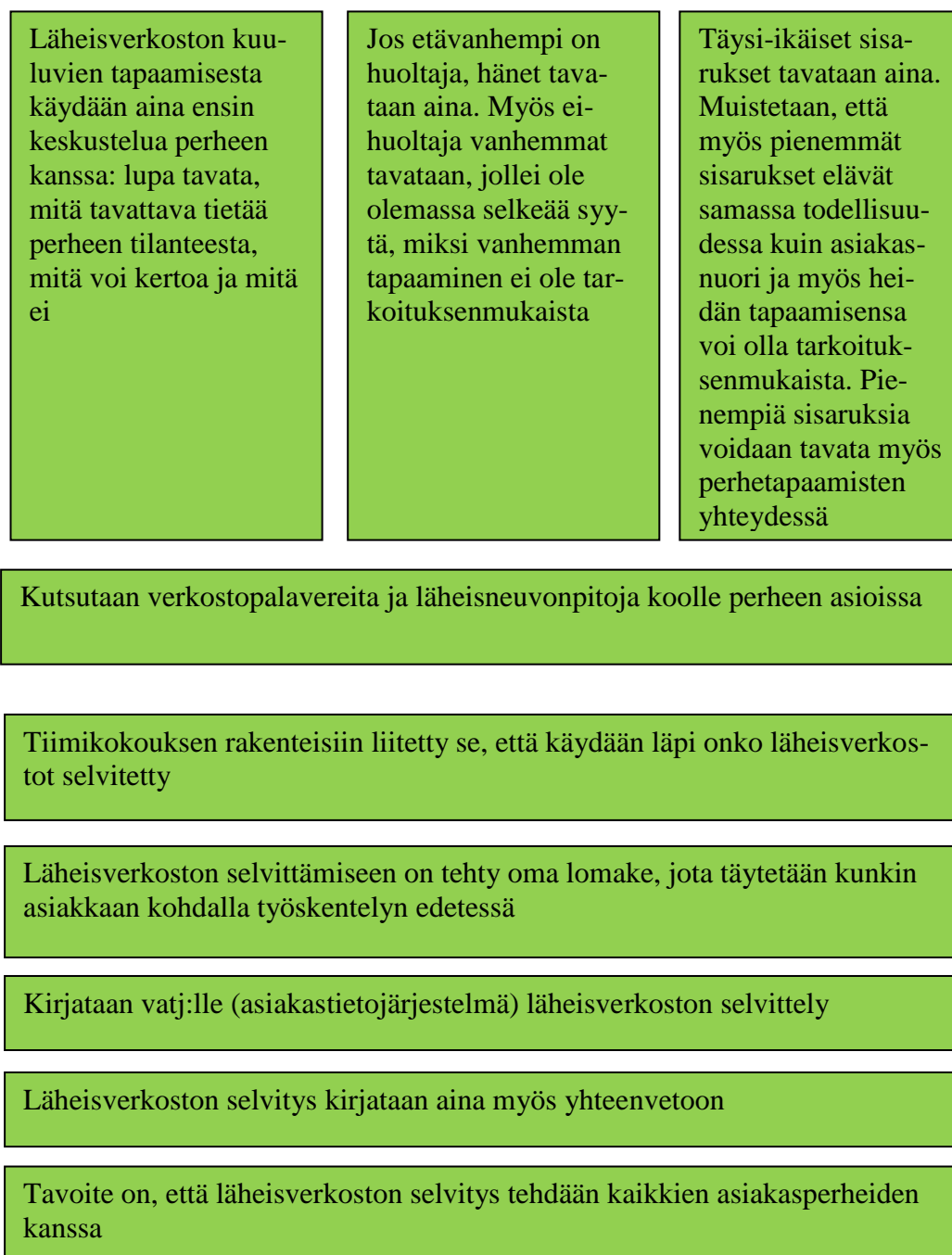
Alkuneuvottelussa esitellään läheisverkostoselvitys perheelle työtapana

Tapaamisissa (mm. alkuhaastattelu ja vanhempainhaastattelu) selvitetään keskustellen asiakasperheen kanssa, ketä heidän läheisverkostoonsa kuuluu

Perheiden kanssa keskustellaan, kenelle he ovat kertoneet perheen tilanteesta, ketä on ollut heille tukena / keitä kokee tueksi, ketkä voisivat olla tukena, miten perheen tilanteeseen suhtaudutaan läheisverkostossa

Läheisverkosto ajatellaan laajasti, ei vaan perhe ja lähisuku vaan myös ystävät ja muut perheelle läheiset henkilöt

Läheisverkostoja tavataan ja heidän kanssaan käydään keskustelua siitä, miten he voisivat olla perheen tukena. Voimavarat, resurssit, motivaatio jne. Läheisverkostoa tavataan yhdessä perheen kanssa, mutta myös erikseen

Kuvio 3: Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen

Kun toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen oli luotu, se otettiin käyttöön Viertolan vastaanottokodin Puntari- työryhmässä. Tarkoitus oli testata mallin toimivuutta käytännössä sekä juurruttaa mallin käyttö osaksi työryhmän tekemää arviointi- ja selvittelytyötä. Toimintamallia koekäytettiin marraskuusta 2011 marraskuulle 2012 eli yhden vuoden ajan siten, että läheisverkoston selvittäminen toimintamallin mukaisesti oli osa jokaista Puntari- työryhmän tekemää arviointia.

10 Aineiston analyysi

Ensimmäinen vaihe aineiston keräämisen jälkeen on kirjoittaa aineisto puhtaaksi eli litteroida. Litteroinnin voi tehdä monella tapaa, riippuen siitä minkälaista analyysia aineistoon aikoo soveltaa. Aineistot voi purkaa tarkasti merkiten painotukset ja tauotkin. Useinkaan näin tarkka litterointi ei ole tarpeen, vaan riittää kun purkaa haastattelut sellaisenaan tiedostoon. Suppein tapa on purkaa vain olennaiselta vaikuttavat kohdat. (Aaltola 2010, 42-43.)

Litteroin kaikki opinnäyteyössä eri menetelmillä keräämäni aineistot tekstitiedostoiksi. Tutkimuspäiväkirjan kirjoitin puhtaaksi siten, että otin mukaan vain olennaiseksi katsomani kohdat. Haastattelut litteroin nauhalta sanasta sanaan, mutta taukoja, painotuksia ja muita vastaavia en ottanut huomioon. Eri työntekijöiden sanomiset merkitsen nimikirjaimilla, asiakkaiden kohdalla käytin termejä nuori, äiti ja isä. Näin sain yhtenäisen aineiston, jota pystyin luokittelemaan.

Sisällönanalyysi on menetelmä, jonka avulla voidaan tehdä toistettavia ja päteviä päätelmiä tutkimusaineiston suhteesta sen asia- ja sisältöyhteyteen. Se on työväline, jolla voidaan tuottaa uutta tietoa, uusia näkemyksiä sekä myös saattaa esiin piileviä tosiasioita. Sisällönanalyysi on joukko erilaisia menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöstä voidaan tehdä havaintoja ja kerätä tietoja. (Metodix, 2014.)

Sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata aineiston jakautumista luokkiin ja kategorioihin ja sillä tavoin ilmaista aineiston sisällön olemusta. Sisällön analyysille on tyyppillistä, että aineisto luokitellaan. Analyysin avulla laaditaan sisältöluokkia joko sanallisesti kuvaillen tai muuten sellaisessa muodossa, että niitä voidaan edelleen käsitellä. (Metodix 2014.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analysointi etenee aineistonkeruun päätyttyä usein analyttisen ja synteettisen vaiheen kautta. Näin toimin myös oman opinnäytetyöni aineiston kanssa. Analyysin vaiheessa luokittelin aineiston eri teema-alueisiin. Analysoinnin synteettisessä vaiheessa keskeisintä on löytää kokonaisrakenne, juoni, joka kannattelee aineistoa. Aineiston analysoinnin lähtökohta on kehittää käsitteellisesti mielekkäitä ydinteemoja kerätystä aineistosta käsin. (Heikkinen 1999, 77.)

Teemoittelulla tarkoitetaan aineiston jäsentämistä teemojen mukaan ja sitten sen pelkistämistä. Aineisto siis litteroinnin jälkeen järjestellään uudelleen teemoittain siten, että jokaisen teeman alla on kaikki vastaukset tähän teemaan. Tämän jälkeen aineisto on helppo lähteä analysoimaan teemoittain. (Aaltonen 2010, 43.)

Teemoittelemalla analysoin sekä haastattelemalla että havainnoimalla kerätyn aineiston. Havainnointiin ja osallistumiseen perustuvan aineiston analyysi ei olennaisesti poikkea haastattelun analyysistä. Molemmissa käsittelyssä on sanat numeroiden asemasta. (Aaltonen 2010, 167.)

Teemoittelemalla haastattelujen ja tutkimuspäiväkirjan avulla saadun aineiston sain aineistosta seuraavat sisältöluokat:

1. Toimintamallin toimivuus asiakkaiden kannalta
2. Toimintamallin toimivuus työntekijän kannalta
3. Toimivat käytännöt läheisverkostojen selvittäessä
4. Läheisverkostojen niukkuus
5. Muutoksia toimintamalliin

Toimintamallin koekäytön aikana tehdyistä kirjallisista dokumenteista eli kokousmuistioista ja yhteenvedoista erottelin läheisverkoston selvittämiseen liittyvät asiat, sisällön erittelyä käyttäen. Sisällön erittely eroaa sisällönanalyysistä siinä, että sisällön erittelyssä tarkoitus on kuvata aineistoa, esimerkiksi tekstin sisältöä, kvantitatiivisesti (Tuomi 2009, 106).

Luokittelun avulla aineisto saadaan määrälliseen muotoon. Sisällön erittelyssä merkittävin vaihe on sisältöluokkien valinta sekä määrittely. (Pietilä 1976, 96.) Yhteenvedoja luokittelin seuraavien sisältöluokkien mukaan:

1. Onko mainittu asiakkaan läheisverkosto
2. Onko läheisverkostoa tavattu / jos ei, miksi
3. Onko läheisverkoston mahdollista olla perheen tukena

Kokousmuistioita luokittelin ainoastaan sen mukaan, onko niissä mainittu, asiakkaiden läheisverkoston selvittely.

11 Tutkimustulokset

11.1 Toimintamallin toimivuus asiakkaiden kannalta

Asiakkaat ottivat läheisverkoston selvittämisen yllättävän hyvin vastaan. (työntekijä)

Tosi laajasti kyseltiin sekä sukulaisista että ystävistä. (asiakkaan äiti)

Asiakkaiden suhtautuminen läheisverkostojen selvittämiseen oli yleisesti ottaen positiivinen. Vain muutama asiakas kieltäytyi läheisverkostojen selvittämisestä ja heidänkin kohdallaan syyt olivat painavia esim. perheriidat, lähestymiskiellot. Haastattelussa työntekijät pohtivat, millä tavalla asiakkaat ovat suhtautuneet läheisverkoston selvittämiseen. Yleisesti ottaen nähtiin, että asiakkaat ovat suhtautuneet asiaan todella luontevasti. Nuoret ovat kyselleet aikuisia enemmän sitä, miksi läheisverkostoon kuuluvia halutaan tavata.

Asiakkaiden haastattelujen perusteella voidaan todeta, että asiakkaiden läheisverkostot ovat tulleet selvitetyiksi. Kaksi haastateltavissa koki, että perheen läheisverkostot on selvitetty hyvin. Kaikki haastatellut asiakkaat kokivat, että myös ystävistä ja tuttavista on työskentelyn aikana puhuttu ainakin jonkin verran. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että selvityksessä läheisverkosto on otettu huomioon laajassa merkityksessä.

Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan kokenut, että läheisverkostojen selvittämisestä olisi ollut hyötyä juuri heidän perheelleen. Kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että yleisesti ottaen lastensuojelun asiakkaiden läheisverkostot on hyvä selvittää.

Meille siitä ei ollut apua, mutta joillekin perheille on varmasti paljon hyötyä. (asiakkaan äiti)

No ei me siitä silleen hyödytty, kun ei ole niitä sellaisia läheisiä, mutta varmaa joku muu voi hyötyä silleen paljonkin. (asiakasnuori)

11.2 Toimintamallin toimivuus työntekijän kannalta

Tällä viikolla tavattu yksi isä ja kaksi mummoa, homma toimii!
(tutkimuspäiväkirja merkintä)

Läheisiä tavattu huomattavasti aiempaa enemmän, toimintamalli tuo suunnitelmallisuutta työhön. (työntekijä)

Työntekijöiden haastatteluista tuli ilmi, että työntekijät ovat pääsääntöisesti olleet erittäin tyytyväisiä toimintamalliin ja sen käyttöön. Toimintamalli on todettu toimivaksi sekä luontevaksi osaksi asiakasprosessia. Vaikka ennen toimintamallin käyttöönottoa Puntari työssä oli tavattu asiakkaiden läheisiä, toimintamallin käyttöönotto lisäsi huomattavasti läheisverkostojen selvittämistä ja läheisten tapaamisia. Selkeä toimintamalli toi työhön suunnitelmallisuutta ja struktuuria. Tätä kautta toimintamallin käyttöönoton myötä asiakkaiden läheisverkostoja on tavattu aikaisempaa enemmän.

On ollut helpompi perustella, miksi me halutaan tavata joku mummo vaikka, toimintamalli on tavallaan antanut luvan ja alibin. (työntekijä)

Työntekijät kokivat toimintamallin hyötynä olevan myös sen, että läheisverkostojen selvittämistä ja sitä, että läheisverkostoa halutaan tavata, oli aikaisempaa helpompi perustella perheille. Toimintamallin ei todettu vievän liikaa aikaa, mikä oli ollut työntekijöiden pelkona ennen kuin toimintamallia alettiin kokeilla käytännössä. Toimintamalli liittyi työntekijöiden näkemyksen mukaan hyvin muuhun Puntari-selvitykseen eikä sen koettu lisäävän varsinaista selvittelyyn käytettyä aikaa.

Toimintamallin käyttö on tuonut läheisverkostoja perheiden tueksi. Kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että toimintamallin koekäytön aikana läheisverkostoja oli saatu aiempaa enemmän tukemaan perheitä.

Aikaisempaa enemmän on tehty tukisuunnitelmia, joissa läheisverkosto on jollain tavalla mukana. (työntekijä)

Vaikka ei olisi tullut ihan konkreettisia tukisuunnitelmia, niin asioita on kuitenkin avattu siihen suuntaan ja voi olla, että sitten sen jälkeen asiakkaiden on ollut helpompi pyytää apua läheisiltä.
(työntekijä)

Työntekijät näkivät, että läheisverkostojen selvittämisestä oli ollut hyötyä perheille, vaikka konkreettista tukea työskentelyn aikana ei läheisverkostoista olisi tullutkaan. Asioista oli kuitenkin puhuttu ääneen yhdessä, ehkä ensimmäistä kertaa koskaan ja avauksia oli tehty. Työntekijät ajattelivat, että perheiden olisi myöhemmin tästä syystä helpompi pyytää apua läheisverkostolta ja toisaalta läheisverkostojen olisi helpompi tarjota tukeaan perheille.

11.3 Toimivat käytännöt läheisverkostoja selvitetessä

Perheiden näkemykset läheisverkostosta ja niiden mahdollisuuksista olla perheen tukena muuttuvat työskentelyn aikana, työskentelyn loppupuolella näkemys on positiivisempi. (työntekijä)

Perheiden kertoma ja ajatukset läheisverkostosta muuttuivat työskentelyn aikana. Työskentelyn loppupuolella perheet kertoivat läheisistään laajemmin ja olivat toiveikkaampia sen suhteen, että läheiset voivat olla perheen tukena. Tämä johtunee kahdesta seikasta. Työskentelyn loppupuolella työntekijät alkavat olla tutumpia ja heille on helpompi kertoa asioistaan. Toisaalta perheiden tilanteet ovat rauhoittuneet työskentelyn aikana ja kriisin lieventyessä perheiden on helpompi nähdä läheisten tuki mahdollisena ja toivottuna. On tärkeää, että perheen läheisverkostoihin palataan uudelleen työskentelyn edetessä.

Nuorten kanssa oon huomannut, että kannattaa kysyä uudelleen läheisistä, nuorten voi alkuun olla vaikea hahmottaa, että ketä läheisillä tarkoitetaan, mutta sitten kun on jo tavattu enemmän niin niitä alkaa putkahtelemaan. (työntekijä)

Nuorten kanssa läheisverkostoja selvitetessä työntekijät korostivat sitä, että nuoren kanssa on ensin luotava hyvä suhde ja vasta sen jälkeen voidaan olettaa, että nuoret kertovat asioistaan avoimesti ja rehellisesti. Työntekijät kokivat, että erityi-

sesti nuorten kanssa tulee aina uudelleen palata asiaan, jotta läheisverkostosta ja niiden merkityksestä saadaan oikea käsitys.

Tärkeää on, että kysytään sekä lapsilta että aikuisilta, koska ne vastaukset voivat olla aika erilaisia. (työntekijä)

Työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että varsinainen läheisverkostojen selvittäminen aloitetaan siitä, että perheen kanssa keskustellaan siitä, kenet perhe kokee itselleen läheisiksi. Keskustelua tulee käydä yhdessä ja erikseen perheen aikuisten ja nuorten kanssa, jotta läheisverkostoista saadaan mahdollisimman laaja kuva.

Läheisverkostotapaamisia sovittaessa asiakasperheet yleensä halusivat ensin itse olla yhteydessä läheisiinsä ja tavallaan valmistella heitä siihen, että työntekijät tulevat olemaan yhteydessä. Läheisverkostoja tavattiin sekä asiakkaiden läsnä ollessa että siten, että asiakkaat eivät olleet mukana tapaamisessa. Työntekijöiden näkemyksen mukaan paras tieto läheisverkostoista ja niiden mahdollisuudesta olla perheen tukena saataisiin, jos läheisverkostoon kuuluvia tavattaisiin sekä perheen kanssa yhdessä, että ilman perheen läsnäoloa.

Itsestä tuntuu, että sisaruksien tapaaminen on ollut usein tosi hyvä ja että usein se konkreettinen tuki on tullut sieltä. (työntekijä)

Työntekijöiden mukaan eniten on tavattu perheen sukulaisia, joista parhaiten on ollut edustettuna isät, jotka eivät asu perheen kanssa sekä isommat sisarukset, jotka asuvat jo omissa kodeissaan. Isovanhempia etenkin mummoja on myös tavattu paljon. Perheen ystäviä, jotka eivät ole sukulaisia on tavattu huomattavasti vähemmän, näin on ollut vain muutaman perheen kohdalla. Työntekijöiden näkemyksen mukaan hedelmällisintä on ollut isojen sisarusten tapaaminen ja sitä kautta on onnistuttu saamaan perheelle konkreettista tukea.

Sisarukset on elänyt sitä elämää ja ne tietää ja tuntee sen perheen todellisuuden. (työntekijä)

Aikuisten sisaruksien tapaamiset koettiin hyvänä myös sen vuoksi, että sisaruksilla usein on omakohtainen kokemus ja näkemys perheestä ja sitä kautta myös ymmärrys siitä, että minkälainen tuki olisi perheelle toimivaa.

11.4 Läheisverkostojen niukkuus

Meidän perheitä yhdistää se, että läheisverkostoja ei ole tai niihin ei syystä tai toisesta voida tai haluta turvautua. (työntekijä)

Läheisverkostojen niukkuus vaikuttaa olevan yhteinen tekijä Puntarin asiakkuudessa oleville perheille. Monen perheen kohdalla läheisverkostojen kartoituksen tulos oli se, että perheellä ei ole sellaisia läheisiä, jotka voisivat olla perheen tukena.

Työntekijöiden havaintojen mukaan Puntarin asiakkaiden keskuudessa on hyvin yleistä se, että perheiltä puuttuvat läheisverkostot tai ne ovat hyvin niukkoja. Työntekijät ajattelivat, että jatkossa läheisverkostojen selvittämisessä tulisi vielä aiempaa enemmän miettiä perheiden kanssa sitä, kuka voisi olla tukena ja millä tavalla, vaikka ketään ei tällä hetkellä olisikaan.

Kyllä ne kyselivät kaikkea ystävistä ja että onko muitakin ketkä ois silleen läheisiä, vaikka ei meillä kyllä edes ole. (asiakasnuori)
Kyllähän sitä puhuttiin, meidän kohdalla ei vaan ole sellaisia, jotka olisi ollut tukena. (asiakkaan äiti)

Läheisverkostojen niukkuus tuli esille myös asiakkaiden haastatteluissa. Kaikki haastatellut asiakkaat toivat esille sitä, että heidän perheellään ei ole läheisverkostoja tai ei ainakaan sellaisia läheisverkostoja, jotka voisivat olla perheen tukena.

11.5 Muutoksia toimintamalliin

Alkuneuvottelu ei ole hyvä kohta kertoa läheisneuvottelusta, ketään ei myöhemmin muista, että siitä on edes puhuttu. (työntekijä)

Toimintamallin mukaisesti perheille kerrottiin läheisverkoston selvittämisestä Puntari työskentelyn alkuneuvottelussa. Haastatteluissa tuli esille, että asiakkaat eivät muistaneet, mitä kaikkea alkuneuvottelussa on puhuttu. Moni ei muistanut lainkaan, että alkuneuvottelussa oli ollut puhetta läheisverkoston selvittämisestä. Käytännössä toimittiin niin, että perheiden kanssa käytiin läheisverkoston selvittäminen läpi ensimmäisessä perhetapaamisessa.

Oon miettinyt, että jääkö asia mieleen kun käydään läpi alkuneuvottelussa, pitää käydä uudelleen läpi tarkemmin perhetapaamisissa.
(työntekijä)

Työntekijät pitivät alkuneuvottelua silti hyvänä kohtana kertoa läheisverkostoselvityksestä, koska silloin sekä sosiaalityöntekijä että perhe on paikalla. Lisäksi koettiin, että perheiden tulee heti tietää, mihin sitoutuvat ja mitä kaikkea työskentely pitää sisällään. Työntekijät pitivät kuitenkin erittäin tärkeänä sitä, että vaikka läheisverkostoselvityksestä on kerrottu perheelle alkuneuvottelussa, käydään asia uudelleen läpi perhetapaamisessa.

Kerrottiin, että sellainen verkostoneuvottelu mahdollisuus on, mutta ei sellaista pidetty. (asiakkaan äiti)

Toimintamalliin läheisverkostojen selvittämiseksi kuuluu olennaisena osana verkostopalaverit. Tarkoituksena oli, että työskentelyn aikana järjestetään verkostopalaverit, joissa asiakkaan läheisverkosto on mukana. Verkostoneuvotteluiden /lähineuvonpitojen oli tarkoitus toimia paikkana, jossa voidaan tehdä konkreettinen sopimus siitä, millaista tukea perhe saa läheisverkostoltaan ja missä muodossa. Verkostoneuvotteluja ei kuitenkaan järjestetty toimintamallin kokeiluajana kuin yksi. Jostain syystä verkostoneuvottelut eivät tulleet osaksi käytäntöä. Haastattelussa työntekijät pohtivat, mistä tämä voisi johtua. Yleisesti ottaen kaikki olivat sitä mieltä, että verkostoneuvottelu on hyvä ja toimiva menetelmä. Se kuitenkin nähtiin melko raskaana, etenkin koollekutsumisen osalta. Yhtenä syynä sille, että verkostoneuvotteluja ei pidetty, nähtiin se, että ne väistämättä sijoittuisivat työskentelyn loppuun ja sen vuoksi ne ajankäytöllisistä syistä jäivät pitämättä. Kaikki työntekijät kokivat, että verkostoneuvottelu työskentelyn lopussa toimisi hyvin juuri siirtymävaiheessa ja toisi tehtyyn suunnitelmaan jatkuvuutta ja pysyvyyttä.

Se (verkostoneuvottelu) jää loppuvaiheeseen työskentelyä pakosti, koska ensin täytyy selvittää. Mutta sillä tavalla se olisinkin tarkoituksenmukainen, just siinä siirtymävaiheessahan pitäisi miettiä, ketä voi olla perheen tukena jatkossa ja roolien sopiminen. (työntekijä)

Kahden haastatellun asiakkaan kanssa oli keskusteltu mahdollisuudesta järjestää verkostopalaveri, jossa olisi ollut mukana läheisverkostoon kuuluvia, mutta verkos-

topalaverit eivät olleet toteutuneet. Asiakkaiden näkemyksen mukaan tämä johtui siitä, että heillä ei ollut sellaista läheisverkostoa, että verkostoneuvottelua olisi kannattanut pitää.

Kyl ne puhu jostain sellaisesta verkostokoontumisesta, mutta en mä oikeen siitä innostunut, kun ei nyt oo ketään sellaista, kenet mä olisin halunnut sellaiseen mukaan tai se ois ollu niinku outoa. (asiakasnuori)

Läheisverkoston selvittämiseen tarkoitettu lomake ei tullut käyttöön lainkaan, tästä voi päätellä, että lomake läheisverkostojen selvittelyyn ei ole toiminnan kannalta tarkoituksen mukainen.

En ole täyttänyt yhtään lomaketta, ei ole ollut tarvetta, asiat on kuitenkin kirjattu atj:lle (asiakastietojärjestelmä), lomake on oikeastaan tarpeeton. (työntekijä)

Haastattelussa työntekijät kokivat lomakkeen turhana, koska läheisverkostojen selvittäminen dokumentoidaan aina asiakastietojärjestelmään. Lomakkeen koettiin olevan turhaa työtä ja lisäävän kirjaamiseen käytettävää aikaa. Työntekijät olivat sitä mieltä, että läheisverkostoselvitykset tulee dokumentoiduksi kattavasti sekä asiakastietojärjestelmään, että työskentelystä tehtyihin yhteenvedoihin.

11.6 Dokumenttien kertomaa

Toimintamallin koekäytön aikana kirjoitetuista yhteenvedoista (30kpl) kaikissa on mainittu, millainen on asiakkaan läheisverkosto ja kerrottu ketä siihen kuuluu. Yhteenvedojen mukaan asiakkaiden läheisverkostoja on tavattu 18 perheen kohdalla. Kahdeksassa yhteenvedossa on maininta siitä, että läheisverkoston on mahdollista tukea perhettä.

Yhteenvedojen perusteella voidaan päätellä, että kaikkien asiakkaiden kanssa on puhuttu läheisverkostosta. Maininta läheisverkoston tapaamisesta on hieman yli puolissa yhteenvedoista, tästä voidaan päätellä, että asiakkuuksista hiukan yli puolessa on tavattu läheisiä. Konkreettista tukea perheelle läheisverkostosta on yhteenvedojen perusteella löytynyt kaikkiaan 30 perheestä kahdeksassa tapauksessa.

Yhteenvedoista ei löydy tietoa, miksi läheisverkostoa ei ole tavattu, jos näin ei ole tehty. Päätelmiä pystyisi tekemään enemmän, jos näin olisi. Muun aineiston sisältämän tiedon perusteella voi tehdä sen päätelmän, että asiakkaiden läheisverkot ovat verrattain niukkoja. Yksi syy siihen, että läheisverkostoja ei ole tavattu on se, että perheellä ei ole ollut sellaista läheisverkostoa, jota olisi ollut tarkoituksenmukaista tavata. Läheisverkostoista on kuitenkin löytynyt tukea perheille, niiden perheiden kohdalla, joilla läheisverkostoa on. Näin ollen läheisverkostojen selvittämisestä on ollut hyötyä ja sitä on tehty.

Työryhmäkokousten muistiosta (42kpl) tutkin, onko läheisverkon selvittäminen mainittu viikoittaisissa kokouksissa. Maininta löytyy lähes kaikista vuoden aikana kirjoitetuista muistioista. Muistioiden perusteella voi tehdä sen päätelmän, että läheisverkon selvitys on tullut osaksi työryhmäkokousten rakennetta toimintamallin mukaisesti.

12 Opinnäytetyön luotettavuus, eettisyys ja arviointi

Tieteellistä tutkimusta tehdessä on aina otettava huomioon myös tutkimuksen eettisyys. Jo aiheen valinta on eettinen kysymys, samoin menetelmät, joilla aihetta tutkitaan. Aineiston hankintaa tulee miettiä etiikan kannalta, samoin kuin tutkimustuloksia. Etiikka on mukana koko tutkimusprosessin ajan aina aiheen valinnasta tulosten vaikutuksiin saakka moraalisisina valintoina ja päätöksinä. Eettisiä kysymyksiä liittyy tutkimuskohteen ja menetelmän valintaan, aineiston hankintaan, tieteellisen tiedon luotettavuuteen, tutkittavien kohteluun ja tutkimustulosten vaikutuksiin. (Kuula 2011, 11.)

Myös opinnäytetyötä tehdessä on koko prosessin ajan pidettävä mukana ns. eettiset silmälasit, joiden läpi on jokaista valintaa silmäiltävä. Näin ajattelen toimineeni tätä opinnäytetyötä tehdessäni. Aihe ja sen valinta ovat tarkemmankin tarkastelun kautta katsottuina eettisesti kestäviä valintoja. Tutkimuskohteet ja menetelmät on valittu pohtien myös asian eettistä puolta. Aineiston hankinta ja etenkin asiakkaiden haastatteleminen olivat kohtia, joihin liittyi eniten eettistä pohdintaa.

Pohdin tarvitseeko toimintamallin arviointivaiheessa haastatella asiakkaita vai riittääkö pelkkä työntekijöiden haastatteleminen. Asiakkaiden haastatteleamisen puolesta puhui se, että opinnäytetyön luotettavuus kasvaisi, jos myös asiakkaiden ääni

tulisi kuuluviin. Samoin tehdystä toimintamallista tulisi asiakaslähtöisempi ja näin ollen paremmin asiakkaiden tarpeita ja toiveita vastaava. Toisaalta koin, että haastatteluiden myötä asiakkaat joutuisivat muistelemaan heille vaikeaa elämänvaihetta, ja näin haastatteluiden myötä muistot siitä palautuisivat myös huonossa mielessä. Mietin myös sitä, että asiakkaiden saattaisi olla vaikeaa kertoa minulle itse tekemästani työstä rehellisesti.

Eettisiä ongelmakohtia oli siis kaksi. Tuleeko tutkimuksen takia herättää asiakkaiden muistot vaikeasta elämäntilanteesta, jotta toimintamallin toimivuudesta saada mahdollisimman laaja ja luotettava kuva. Voinko haastatella asiakkaita, jotka ovat olleet omia asiakkaitani, kertovatko he minulle rehellisen mielipiteen tekemästani työstä ja onko eettisesti oikein asettaa asiakkaita siihen asemaan.

Asiaa voidaan pohtia eri etiikanteorioiden kautta. Utilitaristisen etiikan näkökulmasta voidaan ajatella, että vaikka haastateltavat mahdollisesti kärsisivät haastattelusta, olisi kuitenkin oikein haastatella heitä, koska silloin toimintamallista tulisi asiakaslähtöisempi, ja näin ollen siitä oli enemmän kokonaishyötyä. Utilitaristisessa ongelmanratkaisussa arvioidaan osapuolille toimenpiteistä seuraavat hyödyt ja haitat ja valitaan se ratkaisu, joka johtaa suurimpaan kokonaishyötyyn (Juujärvi 2007, 241). Toisaalta jos asiaa pohditaan Rawlsin oikeudenmukaisuusteorian kautta, voidaan päätyä siihen, että asiakkaita haastatteleamalla kokonaishyöty menisi vähempiosaisien kärsimyksen edelle ja tämä olisi eettisesti väärin. Rawlsin oikeudenmukaisuusteoria pitää sisällään näkemyksen, että ihmisten kokonaishyvinvointia voidaan edistää vain silloin, kun siitä ei koidu haittaa vähempiosaisille (Juujärvi 2007, 241).

Pohdintojen perusteella päädyin siihen tulokseen, että asiakkaita on haastateltava, jotta toimintamallista tulee asiakaslähtöinen ja toimiva. Asiakkaiden ääni on tärkeää saada kuulumaan. Asiakkaat ovat kykeneväisiä vastamaan itsestään ja tekemään itse sen päätöksen, haluavatko osallistua tutkimukseen vai eivät. Lopulta moni asiakas teki sen valinnan, että koki syystä tai toisesta liian raskaaksi osallistua tutkimukseen ja kieltäytyi tällä perusteella haastattelusta.

Toinen opinnäytetyöprosessin aikana tekemäni eettinen ratkaisu oli, että en haastattele omia asiakkaitani, koska olisi eettisesti arveluttavaa, asettaa heidät siihen asemaan, että he joutuisivat mahdollisesti kritisoimaan minulle itse tekemääni työ-

tä. Lisäksi tämä voisi vaikuttaa opinnäytetyön luotettavuuteen, jos oletetaan, että asiakkaat eivät tällöin kertoisi aitoa näkemystään toimintamallin toimivuudesta.

Opinnäytetyöprosessin aikana tekemäni eettiset valinnat aiheuttivat sen, että lopulta tutkimukseen oli vaikea saada asiakkaita haastateltaviksi. Olin itse ollut työntekijä yli 50 %:ssa perheistä, jotka toimintamallin koekäytön aikana olivat Puntari työryhmän asiakkaina. Tämän vuoksi mahdollisten haastateltavien asiakkaiden joukko jäi harvalukaiseksi, ja kun vielä useimmat kieltäytyivät haastattelusta, jäi otanta pieneksi. Tämä ilman muuta vähentää opinnäytetyön luotettavuutta. Toisaalta työ sisältää asiakkaiden haastattelujen lisäksi myös muita menetelmiä, joilla toimintamallin toimivuutta arvioidaan ja näin ollen koen opinnäytetyön kuitenkin olevan luotettava. Toimintamallin asiakaslähtöisyyden arvioinnin osalta tulokset eivät kuitenkaan ole täysin luotettavia otannan pienen määrän vuoksi.

Edellä mainittujen lisäksi eettistä pohdintaa aiheutti oma roolini sekä toimintamallin luojana että sen tutkijana. Toimintatutkimuksessa tutkija on osana tukimusta, sekä tekijänä, että tutkijana. On vaikea tutkia sellaista, jota on itse ollut luomassa ja säilyttää silti kriittisyys omaa luomustaan kohtaan. Kuten kirjassa Toiminnasta tietoon todetaan: uuden tiedon löytyminen toimintatutkimuksessa edellyttää avoimuutta sekä tutkijalta että osallistujilta. Kaikkien prosessiin osallisina olevien on tarkasteltava kriittisesti omia uskomuksiaan että ennakko-oletuksiaan. Uuden ymmärryksen syntyminen edellyttää sitä, että on oltava valmis ottamaan vastaan omia näkemyksiä koskevaa kritiikkiä. (Heikkinen 2006, 104.)

Perinteisesti tutkimukseen oleellisesti kuuluu sen luotettavuuden arviointi. Toimintatutkimusta tehdessä voitaisiin sanan luotettavuus tilalla puhua esimerkiksi tutkimuksen laadusta tai tutkimuksen käyttökelpoisuudesta. Se mitä sanaa käytetään, riippuu siitä, mikä katsotaan tutkimuksen tavoitteeksi tai perustehtäväksi. (Heikkinen 1999, 111-112.)

Opinnäytetyöni tarkoitus oli saada aikaan toimiva toimintamalli asiakkaiden läheisverkostojen selvittämiseen. Toimintamallin toimivuutta on testattu sitä koekäyttämällä ja käyttäjäkokemuksia keräämällä ja malli on todettu toimivaksi. Toimintamalli on siis käyttökelpoinen.

Perinteisessä sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa on käytetty validiteetin ja reliabiliteetin käsitettä kuvaamaan tutkimuksen luotettavuutta. Validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet eivät kuitenkaan sellaisenaan sovi toimintatutkimukseen. Tiedon pätevyys riippuu ajasta, paikasta ja asiayhteydestä, tutkijan ja tutkimuskohteen välisestä suhteesta. Intervention avulla hankittu tieto on pätevää siinä ajassa ja hetkessä, jossa se saavutettiin. (Heikkinen 1999, 112.)

Toinen näkökulma toimintatutkimuksen pätevyyteen on näkemys, että tutkimuksen avulla ennen kaikkea kehitetään yhteisön toimintaa. Voidaan siis ajatella, että onnistunut toimintatutkimus merkitsee järkevämpää uutta käytäntöä, joka osoittautuu toimivaksi. Näkökulma on pragmatistinen: totta on se, mikä toimii. (Heikkinen 1999, 118-119.)

Opinnäytetyöni voidaan näin ajatellen todeta olevan onnistunut. Toimintamallin avulla asiakkaiden läheisverkostot on saatu selvitettyä entistä paremmin ja asiakkaiden läheisverkostoja on tavattu aikaisempaa enemmän. Opinnäytetyössä on siis saatu aikaan uusi käytäntö, joka on osoitettu toimivaksi.

Toimintatutkimusta voidaan arvioida myös havahduttavuuden kautta. Uskottavuus ei perustu väitelauseisiin eikä niiden perusteluihin vaan kokonaisvaltaiseen vaikutelmaan: tarina koetaan todeksi omien vastaavien kokemusten perusteella. Todentuntuinen kertomus tuo mieleen jotain kuulijan tai lukijan itse kokemaa. Havahduttavuus ja siihen pääseminen vaatii kirjoittajalta kykyä tehdä tutkimus eläväksi ja todentuntuiseksi. (Heikkinen 2006, 159-160.)

Omaa työtäni en pysty havahduttavuuden kautta arvioimaan, minua se ilman muuta havahduttaa, olenhan elänyt ja kokenut koko matkan, mikä tutkimusta tehdessä on kuljettu. Havahduttamisen arvioiminen siis jääköön lukijalle.

13 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Kokonaisuudessaan toimintamallia asiakkaiden läheisverkostojen selvittämiseen voidaan pitää toimivana. Toimintamallia käytettäessä asiakkaiden läheisverkostot tuli selvitettyä aikaisempaa paremmin ja läheisverkostoon kuuluvia tavattiin aikaisempaa enemmän. Toimintamallia käytettäessä saatiin myös muutamien asiakkai-

den kohdalla tehtyä konkreettisia suunnitelmia siitä, millä tavalla läheisverkostot voivat tukea perhettä.

Lapsen läheisverkoston kartoittaminen ja työskentely läheisverkoston kanssa mahdollistaa sen, että nämä tahot voivat jatkossa osallistua lapsen tukemiseen. Lapsen yhteys omaan sukuun ja läheisiin vahvistaa lapsen identiteettiä ja yhteyttä omaan sukuun. (Puustinen-Korhonen 2013, 4.)

Tulosten perusteella voidaan tehdä se johtopäätös, että läheisverkostoja selvittäessä on tärkeää luoda asiakkaisiin toimiva ja vuorovaikutuksellinen suhde, vasta suhteen luomisen jälkeen voidaan olettaa, että asiakkaat kertovat avoimesti läheisistään ja suostuvat siihen, että läheisverkostoa tavataan. On myös tärkeää, että läheisverkostoihin palataan aina uudelleen työskentelyn aikana.

Lastensuojelun laatusuositus (2014) korostaa hyvän vuorovaikutuksen merkitystä asiakkaiden kanssa. Lastensuojelun ammattilaisen tulee omata erityistä vahvuutta ja osaamista vuorovaikutukseen ja asioiden rakentavaan käsittelyyn yhdessä asiakkaan, niin lapsen kuin aikuisenkin kanssa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014.)

Erityisen tärkeää on, että asiakkaiden läheisverkostoja selvitettyä otetaan huomioon asiakkaiden sekä nuorten että heidän vanhempiansa oma näkemys siitä, ketä heidän läheisverkostoonsa kuuluu ja millä tavalla he voisivat olla perheen tukena. Tuoreen tutkimustiedon mukaan lastensuojelun asiakkaiden omat kokemukset ja käsitykset liian usein ohitetaan lastensuojelussa. Asiakasnuoret ja heidän vanhempansa ovat kertoneet, että lastensuojelun työntekijät eivät ole ottaneet vakavasti heidän näkemyksiään omasta elämäntilanteestaan tai avusta, jota he kokivat tarvitsevänsä. Asiakkaiden näkemyksen ohittaminen luo asiakkaissa epäuskoa sekä lastensuojelun hyviä tarkoituksia kohtaan että epäuskoa omia toimintamahdollisuuksia kohtaan. (Alanen 2014, 61.)

Lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä tutkinut tutkija toteaa, että asiakkaiden kuuleminen ja heidän näkemyksensä huomioonottaminen on erittäin tärkeää lastensuojelun päätöksenteon kaikissa vaiheissa sekä asiakkaita koskevien tukitoimien suunnittelussa. (Alanen 2014, 71.)

Toimintamallia käytettäessä tuli ilmi, että suurin yksittäinen tekijä siihen, että perheen läheisverkostoja ei tavattu, oli se, että läheisverkostoja ei ollut tai läheisverkostolla ei ollut mahdollisuuksia olla perheen tukena. Aineistosta nousi selkeästi esille läheisverkostojen niukkuus lastensuojelun asiakasperheissä. Toisaalta tuli esille myös se, että perheiden käsitys ja ajatukset siitä, ketä perheen läheisistä voisi olla perheen tukena, muuttui positiivisempaan suuntaan työskentelyn edetessä. Läheisverkostoja selvitetessä tulisikin vielä aiempaa enemmän miettiä perheiden kanssa sitä, kuka voisi olla perheen tukena ja millä tavalla.

Lastensuojelun asiakkuudessa olevien perheiden läheisverkostojen niukkuudesta ei löydy varsinaista tutkimustietoa. Tiedossa kuitenkin on, että lastensuojelun asiakkaana olevien lasten hyvinvointi ja kasvuolot poikkeavat siitä, millaisia ne ovat väestön lapsilla keskimäärin. Väestön lapsista suurin osa asuu kahden vanhemman perheessä. Lastensuojelun asiakkuudessa olevista lapsista ydinperheessä asui vain joka kolmas. Joka viiden asui uusperheessä ja puolet lapsista asui yhden vanhemman perheessä. (Bardy 2009, 61-62.)

Jotakin lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten läheisverkostojen niukkuudesta tai läheisverkostojen kyvyttömyydestä tukea lasta kertoo myös se, että vaikka läheisverkosto on usein kartoitettu lapsen tultua lastensuojelun asiakkaaksi, läheiset (10 %) olivat kuitenkin viranomaisia (45 %) vähemmän mukana lapsen lastensuojelu asiassa (Bardy 2009, 64).

14 Opinnäytetyön kehittämisehdotukset

Toimintamallia tulisi kehittää edelleen siten, että verkostoneuvottelut ja läheisneuvottelut toteutuisivat aina kun ne ovat asiakkaan tilanteen kannalta tarkoituksenmukaisia. Verkostoneuvottelut on kirjattu osaksi toimintamallia, mutta jotta ne toteutuisivat, tulisi niiden merkitystä edelleen korostaa ja niiden toteutumista valvoa esimerkiksi tiimi- ja osastokokousten rakenteissa.

Opinnäytetyön tarkoitus oli luoda ja kehittää toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen Viertolan vastaanottokodin käyttöön. Toimintamalli kehitettiin ja sitä koekäytettiin Puntari-työryhmässä. Nyt Puntari-työryhmää ei enää ole olemassa ja toimintamalli on käytössä Viertolan vastaanottokodin perhetyön tiimissä. Toimintamallin käyttöä tulisi kuitenkin edelleen tehostaa ja lisätä. Toimintamallin käytön

tulisi liittyä yhtä vahvasti perhetyön rakenteisiin kun se toimintamallia testatessa liittyi Puntari-työryhmän rakenteisiin. Lisäksi malli tulisi entistä enemmän ottaa osaksi Viertolan vastaanotto-osastoilla tehtävää arviointia ja selvittelyä. Läheisverkostojen selvittäminen tulisi liittää entistä johdonmukaisemmin myös vastaanotto-osastojen arviointiprosessiin.

Luotu toimintamalli on osoittautunut toimivaksi keinoksi kartoittaa perheiden läheisverkostoja. Toimintamalli olisi helposti siirrettävissä myös muihin perheiden tilanteiden arviointia ja selvittelyä tekeviin lastensuojelulaitoksiin ja myös lastensuojelun avohuollon toimintayksikköihin.

Tässä opinnäytetyössä oli tarkoitus luoda toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen, olisi kuitenkin mielenkiintoista tietää, kuinka läheisverkostojen kartoittaminen ja sitä kautta läheisverkostojen osallistuminen perheen tukemiseen vaikuttaa perheen tilanteeseen. Tutkimuksia läheisverkostojen tuen merkityksestä ja vaikuttavuudesta ei ole tehty paljon ja aiheesta tarvittaisiin lisää tutkittua tietoa. Myös lasten pidempiaikaisista sijoituksista suunnitelmallisesti läheisverkostoon kuuluiin perheisiin tulisi saada lisää tutkimustietoa.

Lähteet:

Aaltonen, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alhanen, K. 2014. Vaarantunut suojeluvalta, tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi Oy.

Arnkil, T. & Seikkula, J. 2009. Dialoginen verkostotyö. Tampere: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Arnkil, T., Eriksson E. & Rautava, M. 2006. Ennakointidialogeja huoltien vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja-ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Helsinki: Stakes.

Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Finlex. 2014. Lainsäädäntö. Viitattu 19.10.2014.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L8P38>

Forsberg, H. 1998. Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Heikkinen, H., Huttunen R. & Moilanen, P. 1999. Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: Atena.

Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2007. Toiminnasta tietoon, toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy.

Helsingin Sanomat 4.11.2014. Lastensuojelun karmiva todellisuus alkaa pikkuhiljaa paljastua.

Helsingin Sanomat 4.11.2014. Lastensuojelu on kriisissä: ”On ajan kysymys, milloin taas joku lapsi kuolee”.

Helsingin Sanomat 5.11.2014. Ministeri Huovinen myöntää lastensuojelun ongelmat ”Tilanne on paikoin kohtuuton”.

Hänninen, S., Saurama, E. & Vuorio, J. 2008. Verkostojen voimaa vai seittien satimia. Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 18.

Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä - suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Radium-kirjat.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pesso, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.

Kananen, J. 2014. Etnografinen tutkimus, miten kirjoitan etnografisen opinnäytteen. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kuntaliitto. 2011. Asiantuntijapalvelut. Viitattu 12.12.2011

<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/lapset/lastensuojelu/lakimuutokset/Sivut/default.aspx>

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino.

Laurea ammattikorkeakoulu. 2011. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan luentomateriaali. Espoo: Laurea ammattikorkeakoulu.

Metodix. 2014. Menetelmät. Viitattu 16.10.2014.

http://www.metodix.com/fi/sisallys/01_menetelmat/01_tutkimusprosessi/02_tutkimisen_taito_ja_tiedon_hankinta/09_tutkimusmenetelmat/30_sisallanalyysi

Pietilä, V. 1976. Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja nro 26.

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2011. Hankkeet. Viitattu 12.12.2011
http://www.sosiaalikollega.fi/hankkeet/paattyneet-hankeet/kehittamisyksikot/lastensuojelu_kehittamisyksikko/loppumateriaalit/Laheisverkoston%20kartoitus%20ja%20sukulaissijoitus%20-%20opas%20tyoskentelyyn.pdf

Puustinen-Korhonen, A. 2013. Sukulais- ja läheisverkostosijoitukset lastensuojelussa ja asumisen järjestäminen huoltajuusjärjestelyin kodin ulkopuolisen sijoituksen vaihtoehtona. Kuntaliitto.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Lastensuojelun laatusuositus 2014. Viitattu 19.10.2014.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882186&name=DLFE-30055.pdf

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2014. Lapset, nuoret ja perheet. Viitattu 19.10.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/verkostodialogiset_menetelmat/verkostokoordinaattorit

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 19.10.2014.
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Toimiva lastensuojelu: toteuttamissuunnitelma 2014-2019. Viitattu 19.10.2014.
http://www.thl.fi/documents/647345/0/RAP_2014_19_lastensuoj_toteuttamissuunnitelma_verkko.pdf/a0279592-26a7-472b-be83-9988c92f4a45

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vantaan kaupunki. 2014. Sosiaali- ja terveysterveyst. Viitattu 4.8.2014.
http://www.vantaa.fi/fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/lasten_nuorten_ja_perheiden_palvelut/lastensuojelu/viertolan_vastaanottokoti

Vantaan kaupunki. 2011. Viertolan vastaanottokoti, työpapereita.

Kuviot:

Kuvio 1: Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu

Kuvio 2: Opinnäytetyön syklinen prosessi

Kuvio 3: Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen

Liite 1:

Läheisverkoston selvitys

Nimi: _____

Sotu: _____

Perheen läheisverkostoon kuuluu:

Lapsen kertomaa läheisverkostosta:

Vanhempien kertomaa läheisverkostosta:

Ketä läheisverkostoon kuuluvista voisi olla perheen tukena ja millä tavoin?

Ketä läheisverkostoon kuuluvia on tavattu Puntari-työskentelyn yhteydessä ja miten he voivat olla tukena perheen tilanteessa?

Onko pidetty läheisneuvonpito tai verkostopalaveri, johon läheisverkoston jäseniä on osallistunut?

Liite 2:**Toimintamalli läheisverkostojen selvittämiseen**Asiakkaiden haastattelukysymykset:

1. Millä tavalla koette perheenne läheisverkoston tulleen selvitettyksi Puntari työskentelyn aikana?
2. Missä vaiheessa työskentelyä saitte tietää, että selvittelyyn kuuluu myös perheen läheisverkostojen selvittäminen?
3. Millä tavalla Puntarin työntekijät selvittivät keitä perheenne läheisverkostoon kuuluu?
4. Otettiinko selvityksessä huomioon läheisverkosto laajassa merkityksessä esimerkiksi perheen ystävät ja tuttavat?
5. Onko kanssanne keskusteltu siitä, kenelle olette kertoneet perheen tilanteesta, ketkä ovat olleet perheellenne tukena ja millä tavalla tai ketkä mahdollisesti voisivat olla tukena?
6. Tapasivatko Puntarin työntekijät perheenne läheisverkostoa työskentelyn aikana? Jos ei, oltiinko heihin muuten yhteydessä?
7. Ketä läheisverkostoonne kuuluvia työntekijät tapasivat?
8. Kävivätkö työntekijät ennen läheisverkostojen tapaamista/niihin yhteydessä olemista teidän kanssanne keskustelua siitä, mistä asioista läheisverkostoon kuuluvien kanssa olisi hyvä puhua, mitä asioita voi ottaa esille ja mitä ei?
9. Olitteko itse mukana kun työntekijät tapasivat läheisverkostoonne?
10. Jos ette olleet itse mukana tapaamisissa, koetteko että saitte työntekijöiltä tarpeeksi tietoa siitä, mistä asioista läheisverkostojen tavatessa on keskusteltu?
11. Järjestettiinkö työskentelyn aikana verkostopalaveria, jossa mukana oli perheenne läheisverkostoon kuuluvia tai järjestettiinkö läheisneuvonpitoa?
12. Koetteko läheisverkostojen selvittämisestä olleen perheellenne hyötyä? Millä tavalla?
13. Millaisia parannusehdotuksia teillä on läheisverkostojen selvittämiseen liittyen?

Liite 3:**Kirjallinen suostumus tutkimukseen**

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Minna Rissasen suorittamaan haastatteluun, jonka aiheena on läheisverkostojen selvittäminen osana Viertolan vastaanottokodin arviointi ja selvittelytyötä. Haastattelun tuottamaa sisältöä saa käyttää aineistona Viertolan vastaanottokodin läheisverkostojen selvittämiseen liittyvään tutkimukseen.

Haastattelu kirjataan tekstitiedostoksi ja siinä yhteydessä haastateltavien ja haastatteluissa esille tulevien muiden henkilöiden nimet poistetaan tai muutetaan peitenimiksi. Haastateltavien yhteystiedot ja äänitallenteet hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen päätyttyä haastatteluista kirjatut tekstitiedostot arkistoidaan pysyvästi tutkijalle ja ulkopuolisilla ei ole pääsyä tiedostoihin.

Tutkittavan nimi: _____

Henkilötunnus tai syntymäaika: _____

Osoite: _____

Päiväys: _____

Suostumuksen antajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Suostumuksen antajan huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys, mikäli suostumuksen antaja on alaikäinen

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimenselvennys

